

P O L İ S   A K A D E M İ Y A S I

Fakültə: «Əyani»

Kafedra: «DİO-nun inzibati fəaliyyəti»

FƏNN: «DİO-nun inzibati fəaliyyəti»

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU № 19. «Daxili işlər orqanlarının (polisin) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi».

Tərtib etdi:
"DİO-nun inzibati fəaliyyəti"
kafedrasının rəisi, polis polkovniki
V.G.Abişov

Mühazirəyə əlavə və dəyişiklər etmişdir:
kafedranın müəllimi, polis polkovnik-
leytenantı, h.ü.f.d.
Ş.T.Şükürov

Mühazirəyə edilmiş əlavə və dəyişiklər kafedra iclasında müzakirə olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol № _____, « _____ » _____ 2016-ci il

Bakı - 2016

MÖVZU № 19. “Daxili işlər orqanlarının (polisin) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi”.

P L A N:

1. Daxili işlər orqanlarının (polisin) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun anlayışı və təminatı.
2. Daxili işlər orqanlarının (polisin) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi üsulları.
3. Daxili işlər orqanlarında qanunçuluğa və hüquq qaydalarına riayət edilməsi işinin tənzimlənməsində DİN-in Daxili Təhqiqatlar İdarəsinin rolu.

Ə D Ə B İ Y Y A T:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2010.
2. İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə (1948).
3. İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiya. (1950)
4. “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 24 dekabr 2002-ci il tarixli Konstitusiya Qanunu.
5. “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 28 oktyabr 1999-cu il.
6. “İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 22 fevral 1998-ci il.
7. “Prokurorluq haqqında” Azərbaycan Respublikasının 7 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunu.
8. “Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Əsasnaməsinin və strukturunun təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 30 iyun 2001-ci il.
9. www.mia.gov.az. Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin 16 oktyabr 2015-ci il tarixli Kollegiyası.
10. “2013-cü ildə cinayətkarlıqla mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin yekunlarına və qarşıda duran vəzifələri haqqında” Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Kollegiyasının 28 yanvar 2014-ci il tarixli KQ-1nömrəli qərarı (DİN-in 29.01.2014 tarixli Ə81-201-14 nömrəli əmri).
11. “DİN-in orqan və hissələrində korrupsiya hüquqpozmalarına qarşı mübarizə tədbirlərinin gücləndirilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin 06.03.2013-cü il tarixli G 18-001-13 nömrəli əmri.
12. Xidməti yoxlamaların aparılması qaydaları haqqında Təlimat.(Azərbaycan Respublikası DİN-in 15.10.2010-cu il tarixli 637 nömrəli əmri.)

13. İnspeksiyanın, nəzarət və məqsədli yoxlamaların təşkili və keçirilməsi qaydaları haqqında Təlimatı.(DİN-in 29 dekabr 2012-ci il tarixli Q85-001-12 nömrəli qərarı.)
14. Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının İntizam Nizamnaməsi (DİN, № 330, 16.06.2009).
15. Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) haqqında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Qanunu (28 dekabr 2001-ci il).
16. Yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu (31 may 2002-ci il).
17. Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Qanunu (24 dekabr 2002-ci il).
18. DİN-in Şəxsi heyətlə İş üzrə İdarəsinin Əsasnaməsi (DİN, 08.VI.1995-ci il, № 310).
19. Şəhər (rayon), nəqliyyatda polis orqanları haqqında Əsasnamə; Şəhər, rayon, nəqliyyatda polis orqanlarının işinin təşkili haqqında Təlimat; Şəhər, rayon, nəqliyyatda polis orqanlarının rəhbərliyi arasında nümunəvi vəzifə bölgüsü (DİN, № 390, 13.07.2009).
20. «Şəhər, rayon, polis orqanlarında vətəndaşların müraciətlərinə baxılması və qəbulu işinin vəziyyətinə dair» Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Kollegiyasının 29 noyabr 2013-cü il tarixli KQ-5\1 n-li qərarı.
21. DİN-in Daxili Təhqiqatlar İdarəsi haqqında Əsasnaməsi (DİN, 30.XI.2004-cü il, № 485).
22. DİO əməkdaşlarının etik davranış Kodeksi (DİN, 08.IV.2005-ci il, №130).
23. 2011-ci il ərzində respublika daxili işlər orqanlarında nizam-intizamın vəziyyətinə dair DİN-in 21 yanvar 2012-ci il tarixli G4-001-12 nömrəli İcmal-arayışı.
24. 2011-ci il ərzində daxili işlər orqanlarında qanunçuluga riayət edilməsinin vəziyyəti barədə DİN-in 5 fevral 2012-ci il tarixli G9-001-12 nömrəli İcmal-arayışı
25. 2012-ci ilin I yarımilliyində şəxsi heyət arasında nizam-intizama və qanunçuluga riayət olunması vəziyyətinə dair DİN-in 28 iyul 2012-ci il tarixli G39-001-12 nömrəli İcmal-arayışı.
26. AR DİO-da sırası və rəis heyətinin yığıncaqları haqqında Əsasnamə (DİN, № 502, 25.XII.2001).
27. V.Abişov, H.Eyvazov. Daxili işlər orqanlarının inzibati fəaliyyəti. Ümumi hissə. Dərslik. Bakı. “Qanun” 2008, 728 səh.
28. V.Abişov, H.Eyvazov. DİO-nun inzibati fəaliyyəti. Ümumi hissə. Sxemlərdə. Dərs vəsaiti. Bakı-Qanun-2006. Tədris proqramı. “DİO-nun inzibati fəaliyyəti” üzrə. Ümumi hissə. Bakı, 2009.
29. Dərslik. Administrativnaə deatəlğnostğ orqanov vnutrennix del. Çastğ obşəə. A.P.Korenovun redaksiyası ilə. Moskva, 2001.

GİRİŞ

Respublikamızda hüquqi islahatların həyata keçirilməsi, o cümlədən məhkəmə-hüquq sisteminin yenidən qurulması üçün hər şeydən əvvəl yeni konsepsiya işlənib hazırlanmışdır. Bu konsepsiya azad cəmiyyətin formalaşmasına, demokratik, hüquqi dövlət quruculuğuna, qanunun aliliyinin təmin olunmasına, insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat yaratmışdır.

Bu təminatın yaradılmasında icra hakimiyyəti orqanı olan polis də fəaliyyəti böyükdür.

Polis inzibati fəaliyyəti həyata keçirərkən bütün hallarda qanunçuluğa və hüquq qaydasına riayət etməlidir.

2015-ci il oktyabrın 16-da Daxili İşlər Nazirliyində "Şəhər, rayon polis orqanlarında vətəndaşların müraciətlərinə baxılması və qəbulu işi"nin və "Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə"nin vəziyyətinə həsr olunmuş geniş Kollegiya iclası keçirilib.

Daxili işlər naziri, general-polkovnik Ramil Usubov Kollegiya iclasını açaraq müzakirəyə çıxarılan məsələlərin xidməti fəaliyyətin mühüm sahələrini əhatə etdiyini, vətəndaşların müraciətlərinə baxılmasının Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin daim diqqət və nəzarətində olduğunu, məhz onun tapşırığına əsasən, son illər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları rəhbərlərinin şəhər və rayonlarda mütəmadi olaraq vətəndaşların qəbulunu keçirdiklərini, onların problemlərini şəxsən dinlədiklərini vurğulayıb.

Bununla yanaşı, qeyd olunub ki, kriminogen duruma mənfi təsir göstərən amillərdən olan narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi də müvafiq sahədə fəaliyyətin təşkilinə xüsusi diqqət, vəziyyətin daim nəzarətdə saxlanılmasını və adekvat tədbirlərin vaxtında müəyyən edilib icraya yönəldilməsini tələb edir.

Nazir son illər hər iki istiqamətdə işin daha səmərəli yerinə yetirildiyini, lakin uğurlarla yanaşı, ayrı-ayrı ərazi polis orqanlarının fəaliyyətində hələ də müəyyən nöqsan və çatışmazlıqların mövcudluğunu xatırladıb.

Gündəlikdəki birinci məsələ ilə bağlı DİN Katibliyinin rəisi, polis general-mayoru Nüsrət Şirinov məruzə ilə çıxış edib. O deyib ki, ölkəmizdə hər bir şəxsin konstitusion hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin müdafiəsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin həyata keçirdiyi dövlət siyasətinə uyğun olaraq, vətəndaşların müraciətlərinə baxılması və qəbulu daim ciddi nəzarətdə saxlanılıb, xüsusi həssaslıq və ardıcılıqla yerinə yetirilib. Müvafiq sahədə idarəçilik fəaliyyətinin, icra intizamına nəzarət mexanizminin təkmilləşdirilməsi, müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi işinə diqqət artırılıb.

2014-ci ilin Yanvarın 28-də Daxili İşlər Nazirliyində 2013-cü ildə cinayətkarlıqla mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş geniş Kollegiya iclası keçirilmişdir.

O da nəzərə çatdırılmışdır ki, xalqa xidmət funksiyalarının icrasının və vətəndaş məmnunluğunun daha effektiv təşkilinin zəruriliyi baxımından, qanunçuluğun qorunması işinə də böyük tələbkarlıqla yanaşılmışdır. Nəticədə polis əməkdaşları tərəfindən döymə, işgəncə vermə, qanunsuz axtarış aparma, tabel silahından qanunsuz istifadə etmə halları qeydə alınmamışdır. İnsan hüquq və azadlıqlarının pozulması məzmunlu şikayətlər hərtərəfli və obyektiv araşdırılmış, təsdiqlənmiş faktlar üzrə qanuni qərarlar qəbul edilmişdir. Belə ki, daxili nəzarət qaydasında həyata keçirilən tədbirlərlə vətəndaşlarla kobud rəftara görə 118, əsassız saxlamaya görə 35, əsassız polisə gətirməklə bağlı 28 fakt üzrə 341 əməkdaş barəsində müvafiq tənbeh tədbirləri görülmüşdür. Korrupsiya hüquqpozmaları ilə əlaqədar aşkarlanmış 66 fakt üzrə intizam məsuliyyətinə cəlb olunmuş 106 əməkdaşdan 84-ü xidmətdən xaric edilmiş, 20-si aşağı vəzifəyə keçirilmiş, 2-si barədə digər tənbeh növləri tətbiq edilmişdir.

Bu mənada qanunçuluğun polisin inzibati fəaliyyətində əsas prinsiplərindən biri olduğunu nəzər alaraq, qeyd edəcəyimiz mövzuda əhəmiyyəti böyükdür. Qanunçuluq dedikdə, daxili işlər orqanları (polis) əməkdaşları tərəfindən qanunlara və digər normativ-hüquqi aktlara ciddi və dürüst əməl, icra və tətbiq etmələri başa düşülür. Mövzuda qanunçuluq zəmanətinə anlayış verərək, onun ümumi və xüsusi (hüquqi) növlərə bölünməsinə qeyd edəcəyik.

Mövzuda qanunçuluğun tərkibini əks etdirən əsas ideyaları, müddəaları-prinsiplərini açıqlayacaq, onun təmin edilməsi üsullarını göstərəcəyik.

Polis əməkdaşlarının qanunsuz hərəkətlərindən şikayət vermə və polis əməkdaşlarının məsuliyyəti üsulları ilə qanunçuluğun təmin edilməsinin həyata keçirilməsi haqqında mövzunun ikinci sualında şərh verəcəyik.

Mövzuda daxili işlər orqanlarında qanunçuluğa və hüquq qaydalarına riayət edilməsi işinin tənzimlənməsində DİN-in Daxili Təhqiqatlar və Şəxsi Heyətlə İş idarələrinin də rolu olduğunu qeyd edəcəyik.

İndi də mövzunun birinci sualının açıqlanmasına keçək.

Sual 1. Daxili işlər orqanlarının (polisin) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun anlayışı və təminatı

Qanunçuluq sivil cəmiyyətin, onun siyasi sisteminin bütün həlqələrinin normal həyat fəaliyyətinin əsasını təşkil edir. Qanunçuluq ictimai həyatın sabit amili kimi, vətəndaşların qanun qarşısında real bərabərliyini təmin edə bilən sivilizasiyalı cəmiyyət şəraitində yaranır və formalaşır. Bununla da o, insanların maraqlarını ədalətli təmin edir.

“DİN-in orqan və hissələrində korrupsiya hüquqpozmalarına qarşı mübarizə tədbirlərinin gücləndirilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin 06.03.2013-cü il tarixli G 18-001-13 nömrəli əmrinə əsasən korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində milli qanunvericilikdən, beynəlxalq hüquq normalarından, Dövlət Başçısının sahibkarlıq fəaliyyətinə müdaxilələrin,

bürokratik əngəllərin və korrupsiyaya şərait yaradan halların aradan qaldırılması ilə bağlı tələb və tapşırıqlarından irəli gələn məsələlər daim nəzarətdə saxlanılmaqla son on ildə bu istiqamətdə qarşıda duran vəzifələri müəyyən edən 30-a yaxın əmr, göstəriş, qərar və tədbirlər planları hazırlanıb icraya yönəlmişdir.

Eyni zamanda, şəxsi heyət arasında süründürməçilik, vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə, rüşvət alma və digər neqativ hallar minimuma enmişdir. Görülmüş davamlı və qətiyyətli tədbirlərlə təkcə ötən il korrupsiya hüquqpozmaları ilə bağlı aşkarlanmış 54 fakt üzrə məsuliyyətə cəlb olunmuş 81 əməkdaşdan 51-i xidmətdən xaric olunmuş, 24-ü tutduğu vəzifədən azad edilmiş, 6 nəfər barəsində materiallar prokurorluq orqanlarına göndərilmişdir.

Qanunçuluq hüququn bütün subyektləri tərəfindən qanunların və onların əsasında qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktların tələblərinin dürüst və dönmədən yerinə yetirilməsidir.

Dövlət idarəetməsində qanunçuluq dedikdə, bütün dövlət orqanları, qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar), vəzifəli şəxslər və vətəndaşlar tərəfindən qüvvədə olan qanunvericiliyə eyni cür, dürüst və dönmədən riayət edilməsi başa düşülür.

Dövlət idarəetmə sahələrindən biri olan daxili işlərin idarə edilməsində qanunçuluğun təmin edilməsi əsas şərtlərdən biridir. Daxili işlər orqanları (polis) müzakirə edilən sahədə idarəetmənin xüsusi subyektləri rolunda çıxış edirlər. Onlar icra hakimiyyətinin digər orqanları kimi öz fəaliyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında möhkəmləndirilmiş sosial-hüquqi prinsiplər əsasında həyata keçirirlər. Beləliklə, daxili işlər orqanlarının (polisin) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi müasir Azərbaycan cəmiyyətinin əsas tələblərindən biridir.

Daxili işlər orqanlarının (polisin) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi 3 istiqamətdə həyata keçirilir:

1) polisin qanuni fəaliyyətinə şəraitin yaradılması məqsədi ilə Respublikada qanunçuluq rejiminin formalaşması, qanunların və digər normativ-hüquqi aktların qəbul edilməsi yolu ilə;

2) polisin inzibati fəaliyyətini həyata keçirən aparat və xidmətlərin yaradılması ilə;

3) polisin inzibati fəaliyyəti sahəsində üzərinə düşən vəzifələrin həyata keçirilməsi prosesi ilə.

Qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi polisin inzibati fəaliyyətində geniş əhəmiyyət kəsb edir. Bu, polisin fəaliyyətinin əsasən aşkarlıq şəraitində həyata keçirilməsi ilə izah olunur.

Polis əməkdaşlarının qanunçuluğun və hüquq qaydalarının pozulması ilə nəticələnən hər bir hərəkəti respublikamızda demokratiyanın inkişafına, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatına, qanunun aliliyi prinsipinin tam bərqərar olunmasına müəyyən mənfi təsirlər göstərir. Bu məqsədlə polisin fəaliyyətində qanunçuluğa riayət edilməsi xüsusilə vacibdir. Digər tərəfdən isə polis dövlətin məcburetmə tədbirlərinin tətbiq edilməsində geniş hüquqlara malikdir və onların hər hansı birinin qeyri-qanuni formada tətbiq edilməsi qanunçuluğun pozulmasına gətirib çıxarır. Bununla əlaqədar olaraq qanunçuluğun

pozulması yolverilməzdir. Çünki, qanunçuluğun hər hansı formada pozulması dövlətin və xalqın mənafeələrinə ciddi ziyan vurur, ümumilikdə polis və dövlətin nüfuzuna xələl gətirir və nəticədə vətəndaşların haqlı narazılıqlarına səbəb olur.

“Polis haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən polis insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət, qanunçuluq, humanistlik və təkbəşçilik prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərir.

Deməli, qanunçuluq – polis fəaliyyətinin əsas prinsiplərindən biridir.

Qanunların və digər normativ-hüquqi aktların mükəmməl həyata keçirilməsini təmin edən müvafiq şərtlər və müəyyən vasitələr kompleksi, yəni qanunçuluğun təminatı vacibdir. Belə ki, qanunçuluğun real təminatı olmazsa, o formal xarakter daşıyır və respublikamızda həqiqi qanunçuluq təmin edilə bilməz.

Qanunçuluğun təminatı dedikdə, qanunların dürüst və dönmədən icrasını, hüququn bütün subyektləri tərəfindən hüquqlarının düzgün istifadə edilməsini və hüquqi vəzifələrinin yerinə yetirilməsini təmin edən ictimai tərəqqinin obyektiv və subyektiv şərtləri, eləcə də dövlət və cəmiyyət tərəfindən xüsusi hazırlanmış vasitələr başa düşülür.

Qanunçuluğun təminatı məzmun və təyinatına görə ümumi və xüsusi (hüquqi) növlərə bölünür.

Qanunçuluğun ümumi təminatına aşağıdakılar aiddir:

1) iqtisadi (cəmiyyətin iqtisadi sistemi, bazar iqtisadiyyatı, təbiətdən səmərəli istifadə, əsas məqsədi xalqın rifahını yüksəltmək və s.);

2) siyasi (ölkədə demokratiya və aşkarlıq rejimi, siyasi plüralizm, mətbuat azadlığı, hakimiyyətlərin bölünməsi və s.);

3) ideoloji (hüquq mədəniyyətinin və hüquq düşüncəsinin yüksəldilməsi, elmi dünyagörüşü, idrakın yüksək səviyyəsi və s.);

4) sosial-psixoloji (sosial-psixoloji mühit, ictimai rəy, sosial tələblər və maraqlar və s.).

Qanunçuluğun xüsusi (hüquqi) təminatının məzmunu qanunla müəyyən edilir. Bu təminata qanunla müəyyən edilmiş elə vasitələr daxildir ki, onların köməyi ilə ictimai münasibətlərin bütün iştirakçıları tərəfindən qanunlara dürüst və dönmədən riayət olunur.

Qanunçuluğun xüsusi təminatı onun möhkəmləndirilməsinin müxtəlif **təşkilati-hüquqi və hüquqi (normativ) vasitə və üsullarının** köməyi ilə həyata keçirilir.

a) Qanunçuluğun xüsusi təminatının təşkilati-hüquqi vasitə və üsulları özündə aşağıdakıları ifadə etdirir:

– DİO-nun (polis) təşkilinin və fəaliyyətinin optimal formaları;

– polis əməkdaşlarının və digər vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərindən şikayət verilməsi;

– polis şəxsi heyəti ilə tərbiyəvi işin aparılması;

– polis şəxsi heyətinin keyfiyyətli seçilməsi, yerləşdirilməsi və öyrədilməsi;

– polis, onun aparat və xidmətlərinin inzibati fəaliyyətinə idarədaxili və idarədənəkar nəzarət.

b) Qanunçuluğun xüsusi təminatının normativ-hüquqi vasitə və üsulları aşağıda göstərilənlərə əsaslanır:

- hüquqi nizamlaşmanın optimallığı;
- polis əməkdaşlarının hüquqi məsuliyyəti;
- prosessual normaların olması və s.

Göstərilənləri nəzərə alaraq qanunçuluğun xüsusi təminatını hüquqi təminat da adlandırma bilərik.

Beləliklə, **qanunçuluğun hüquqi təminatı** dedikdə, bütün dövlət orqanları, ictimai birliklər, vəzifəli şəxslər və vətəndaşlar tərəfindən qanunun tələblərinin dürüst və dönmədən yerinə yetirilməsini təmin etməyə yönəldilmiş xüsusi normativ-hüquqi vasitələr (aktlar) başa düşülür.

Daxili işlər orqanlarının (polis) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun hüquqi (xüsusi) təminatına aşağıdakı hüquqi normalar daxildir:

1) daxili işlər orqanlarının (polis), onun aparat və bölmələrinin ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktların əsasını təşkil edən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (məsələn, 26 və 71-ci maddələr);

2) insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məqsədini müəyyən edən normalar (Məsələn, “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanunu);

3) ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində polis fəaliyyətini tənzimləyən qüvvədə olan qanunvericilikdə öz əksini tapmış normalar (məsələn, “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, “Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və s.);

4) inzibati məcburetmə tədbirlərinin tətbiq edilməsi qaydasını, polis əməkdaşlarının konkret vəzifələrini və normativ-hüquqi aktların faktiki icrasına nəzarət formalarını müəyyən edən normalar (məsələn, İnzibati Xətalər Məcəlləsi, maddə 6, 32 və s.);

5.) polis qanunsuz aktlarının fəaliyyətini dayandıran və ya ləğv edən, yaxud onlardan şikayət verilməsi qaydasını və müddətini nizamlayan normalar (məsələn, “Təhqiqat, ibtidai istintaq, prokurorluq və məhkəmə orqanlarının qanunsuz hərəkətləri nəticəsində fiziki şəxslərə vurulmuş ziyanın ödənilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, “Vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını pozan qərar və hərəkətlərdən (hərəkətsizlikdən) məhkəməyə şikayət edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, “Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və s.);

6) qanunçuluğun pozulmasına görə polis əməkdaşlarının cinayət, inzibati, intizam və digər məsuliyyətlərini müəyyən edən normalar (Məsələn, CM, İXM, Azərbaycan Respublikası Daxili işlər orqanlarının İntizam Nizamnaməsi və s.).

Qanunçuluğun yuxarıda sadalanan bu təminatlarının məcmusu polis əməkdaşlarının davranışına təsir edərək, onların fəaliyyətinin hüquq normalarının tələblərinə müvafiq olaraq həyata keçirilməsini şərtləndirir.

Beləliklə, **daxili işlər orqanlarının (polis) inzibati fəaliyyətində qanunçuluq dedikdə**, bu fəaliyyətin bütün subyektləri tərəfindən normativ-hüquqi aktların tələblərinə dürüst və dönmədən riayət edilməsi başa düşülür.

Qanunçuluq - sivil cəmiyyətin, onun siyasi sisteminin bütün həlqələrinin normal həyat fəaliyyətinin əsasını təşkil edir.

Qanunçuluq – hüququn bütün subyektləri tərəfindən qanunların və onların əsasında qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktların tələblərinin dəqiq və dönmədən yerinə yetirilməsidir.

Polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun mahiyyətinin aşılmasında qanunçuluğun prinsip və tələbləri mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Qanunçuluğun prinsipləri – onun məzmununu ifadə etdirən əsas ideya və müddəalardan ibarətdir. Qanunçuluğun təminatının reallaşması ilk növbədə polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluq prinsiplərinin qanunvericilik şəklində formalaşması yolu ilə baş verir.

Qanunçuluğun prinsiplərinə aşağıdakılar aiddir:

1. Qanunun aliliyi;
2. Qanunçuluğun vahidliyi;
3. Qanunçuluğun və məqsədəuyğunluğun qarşı-qarşıya qoyulmasının yolverilməzliyi;
4. Qanunçuluğun reallığı;
5. Qanunçuluğun aşkarlığı.

Qanunun aliliyi – normativ-hüquqi aktlar sistemində qanunun ən yüksəkdə olması, yəni polisin normayaradıcı və hüquqtətbiqedicisi fəaliyyətinin qanunlara uyğun olaraq həyata keçirilməsi kimi başa düşülür. Məsələn: Əsas qanunumuz olan Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci maddəsinin I hissəsində müəyyən edilmişdir ki, hamı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir. Qanunların icrası hamı üçün eyni dərəcədə məcburidir. Qanunçuluq əsasən hüququn əsas mənbəyi olan qanunvericilik aktlarına əsaslanmalıdır. Cəmiyyətdə, dövlətdə, əsasən də vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının hüquqazidd əməllərdən qorunmasında bütün mühüm məsələlər qanunvericiliklə nizamlanmalıdır. Beləliklə, polisin bütün fəaliyyəti qanunlara ciddi əməl edilməklə həyata keçirilməlidir.

Qanunçuluğun vahidliyi – müvafiq normativ-hüquqi aktın təsir göstərdiyi bütün ərazidə onun hüquqyaradıcı və hüquqtətbiqedicisi fəaliyyətinin vahid istiqamətliyi kimi başa düşülür.

Normativ-hüquqi aktların izahı və realizəsi, onların təsir göstərdiyi bütün ərazidə eyni cür olmalıdır. Bununla yanaşı, qanunların tətbiq edilməsi ərazi fərqi üçün spesifik xüsusiyyətləri və hüquq qaydasının təmin edilməsində yaranan xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir. Məsələn, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ölkə ərazisində qüvvədə olan digər normativ-hüquqi aktlardan ən yüksəkdə dayanır. Qanunlar və qanunqüvvəli aktlar qəbul edilərkən onlar Konstitusiyanın ümumi müddələrinə uyğun olmalıdır.

Qanunçuluğun və məqsədəuyğunluğun qarşı-qarşıya qoyulmasının yolverilməzliyi - hüquq qaydasının təmin edilməsi üzrə hüquqtətbiqedicisi fəaliyyətin həyata keçirilməsi variantlarından polisin inzibati fəaliyyətinin məqsəd

və vəzifələrinə cavab verən, qanun çərçivəsində daha əlverişlisinin (optimalının) seçilməsinə imkan yaradılmasından ibarətdir. Məqsədəuyğunluq dedikdə, normalar realizə edilərkən konkret şərait, vaxt, yer və yaranmış vəziyyətin özünəməxsus xüsusiyyətlərinin və s.-in maksimal dərəcədə nəzərə alınması başa düşülür.

Qanunçuluq və məqsədəuyğunluq hüquq normasının dəqiq yerinə yetirilməsi tələbinin və hüquq normaları ilə nizamlanan inzibati fəaliyyətin subyektinin operativ müstəqilliyinin qarşılıqlı münasibətidir.

Məqsədəuyğunluq inzibati mülahizə ilə sıx bağlıdır. İnzibati mülahizə işin həll edilməsi üzrə optimal qərarın qəbul edilməsi məqsədi ilə bu və ya digər məsələlərin hüquqi cəhətdən həll edilməsində idarəetmə subyektinin (orqan, vəzifəli şəxs və s.) hüquq normaları çərçivəsində müəyyən edilmiş müstəqillik dərəcəsidir. İnzibati mülahizə polis əməkdaşına hüquqi faktın öz daxili inamına görə qiymətləndirilməsi hüququnun verilməsi ilə ifadə oluna bilər.

İnzibati mülahizə hüquqi xarakter daşıyaraq aşağıdakı şərtlərlə tətbiq edilir: o, həmişə qanun çərçivəsində həyata keçirilməlidir; inzibati fəaliyyətin daha optimal, məqsədəuyğun, effektiv həyata keçirilməsi məqsədilə tətbiq edilməlidir; qəbul edilmiş akt qanunvericilik tərəfindən polis əməkdaşına verilmiş səlahiyyətlər çərçivəsində və müəyyən etdiyi nəticənin əldə olunmasına yönəlməlidir.

Qanunçuluğun reallığı - polisin fəaliyyətində hüquqi normaların tələblərinin faktiki icrasına nail olmaqdan və onların hər birinin pozulmasına görə məsuliyyətin labüdlüyündən ibarətdir.

Qanunçuluğun aşkarlığı prinsipinin mahiyyəti “Polis haqqında” Qanunun 6-cı maddəsinin müddəaları ilə müəyyən edilir. Polisin inzibati fəaliyyətində aşkarlıq prinsipi bir qayda olaraq aşağıdakı yollarla təzahür edilir:

- vətəndaşların bu sahədə olan əsas normativ-hüquqi aktlarla tanış olmaq imkanı ilə;
- polisin inzibati fəaliyyətinin əsasən aşkar metod və formalarla həyata keçirilməsi ilə;
- bu fəaliyyətin həyata keçirilməsində polisin ictimaiyyətlə geniş qarşılıqlı əlaqəsinin mövcudluğu ilə;
- bu fəaliyyətin həyata keçirilməsi nəticələri ilə;
- görülmüş işlər barədə hakimiyyət və idarəetmə orqanlarına hesabat vermələri və onların nəzarəti altında olmaları ilə;
- bu fəaliyyətin həyata keçirilməsi nəticələri və problemləri haqqında qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada kütləvi informasiya vasitələrinə (KİV) məlumat verilməsi ilə.

Qanunçuluğun təmin edilməsində “DİO əməkdaşlarının etik davranış kodeksi”nin rolu. DİO-nun şəxsi heyəti arasında mənəvi-psixoloji durumun möhkəmləndirilməsi, kadrların yüksək peşəkarlıq və ümumbəşəri əxlaqi meyarlar, habelə BMT-nin “Hüquq-mühafizə orqanlarının davranış məcəlləsi” və “Polis etikası haqqında Avropa məcəlləsi”ndə təsbit olunmuş prinsiplər əsasında formalaşdırılması işinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə, DİN haqqında Əsasnamənin 5.3.6-cı bəndi rəhbər tutularaq DİN-in 08.04.2004-cü il tarixli 130 nömrəli əmri ilə “Daxili işlər orqanları əməkdaşlarının etik davranış kodeksi” (bundan sonra Kodeks) təsdiq edilmişdir.

Bu Kodeks əməkdaşların şəxsi, mənəvi və işgüzarlıq keyfiyyətlərinə, insanlarla ünsiyyət yaratmaq, onların inam və etibarını qazanmaq, o cümlədən dəyanətə və saf mənəviyyətə, öz həmkarları və əhali arasında hörmətə və nüfuzə malik, dövlətə, xalqa və xidməti borca sədaqətli olmaq kimi meyarlara cavab verməsinin, cəmiyyətdə qəbul olunmuş mənəvi-əxlaqi və mədəni davranış qaydalarına əməl etməsinin ifadəsi olan norma və müddəaları müəyyən edir.

Hər bir əməkdaş xidmətdə və gündəlik həyatda qanunçuluq, insan hüquq və azadlıqlarının, cəmiyyətdə qəbul olunmuş mənəvi dəyərlərin aliliyini, yüksək peşəkarlıq və səmimiyyət prinsiplərini və Davranış kodeksi ilə müəyyən edilmiş norma və qaydaları rəhbər tutmalıdır.

Qanunçuluğun tələbi – hüquq normalarının məzmunu ilə şərtləndirilən onun istiqamətliyini ifadə etdirir.

Qanunçuluğun məzmun və mahiyyətini ifadə etdirən prinsiplərdən fərqli olaraq, qanunçuluğun tələbləri – polisin fəaliyyətinin müəyyən konkret növləri ilə bağlıdır. **Məsələn:**

- vətəndaşların həyatının, sağlamlığının, hüquq və azadlıqlarının qorunması ilə;
- vətəndaşların əmlakının hüquqazidd qəsdlərdən qorunması ilə;
- müəyyən edilmiş qaydada inzibati məjburetmə tədbirlərinin və digər tədbirlərin tətbiq edilməsi ilə və s.

Beləliklə, qanunçuluğun tələblərində – onun prinsipləri öz ifadəsini tapırlar.

Beləliklə, **suala nəticə olaraq bildiririk ki**, DİO əməkdaşı dövlət tərəfindən verilmiş səlahiyyətlərindən yalnız qanun çərçivəsində istifadə etməli, cinayət, yaxud digər xətlər törətmiş şəxslərin qanunla qorunan hüquqlarına hörmətlə yanaşaraq qanunçuluğa ciddi riayət etməlidir.

Sual 2. Daxili işlər orqanlarının (polisin) inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi üsulları

Qanunçuluğun təmin edilməsinə təşkilati-hüquqi vasitələrin köməyi ilə nail olunur. Həmin vasitələrin məcmusu qanunçuluğun təmin edilməsi üsullarını əhatə edir.

Polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi müxtəlif üsullarla həyata keçirilir. Onlara aşağıdakılar aiddir:

- I. İdarə daxili nəzarət;
- II. İdarədən kənar nəzarət;
- III. Məhkəmə nəzarəti;
- IV. Prokuror nəzarəti;
- V. Polis əməkdaşlarının qanunsuz hərəkətlərindən şikayət vermə;
- VI. Polis əməkdaşlarının məsuliyyəti.

I. İdarədaxili nəzarət

“Polis haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 12-ci maddəsinin I hissəsinə əsasən, bu Qanunun müddəalarının icrasına idarədaxili və idarədənəkar nəzarət həyata keçirilir.

İdarədaxili nəzarət daxili işlər orqanlarının (polisin) təşkilati işinin tərkib hissəsi olub, mahiyyəti həm yuxarı təbəqəli daxili işlər orqanlarının aşağı orqanların fəaliyyətinə nəzarətdən, həm də hər bir orqan rəhbərinin (rəisinin) tabeliyində olan əməkdaşların işinə nəzarət etməkdən ibarətdir.

İdarədaxili nəzarət funksiyalarını DİN-in rəhbərliyi, kollegiyası, sahəvi xidmətləri, eləcə də təşkilati-inspektor aparatları həyata keçirirlər.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 iyun 2001-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi haqqında Əsasnamə”sinə müvafiq olaraq, daxili işlər naziri Nazirliyin işini təşkil edir və təkbaşçılıq prinsipi əsasında daxili işlər orqanlarının və Daxili qoşunların fəaliyyətinə rəhbərlik edir, nazirlik sistemində icrası məcburi olan əmrlər verir, əsasnamələri, nizamnamələri, təlimatları, qaydaları, standartları, normaları və digər normativ-hüquqi aktları təsdiq edir, habelə dövlət hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri ilə birgə və ya onlarla razılaşdırılmış əmrlər, sərəncamlar, göstərişlər verir və onların icrasına nəzarəti təşkil edir.

İdarədaxili nəzarətin əsas təyinatı DİO-da işin vəziyyətinin mükəmməl öyrənilməsi ilə yalnız çatışmazlıqlar, səhvlər və xətalara aşkar edilməsi deyil, eyni zamanda, onların aradan qaldırılması üçün yolların axtarılıb tapılmasından ibarətdir.

Polisin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə sahəvi xidmətlərin gündəlik fəaliyyətlərinə həyata keçirilən nəzarətin müntəzəm xarakter daşması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu zaman həmin xidmət sahəsində işin vəziyyəti yoxlanılmaqla yanaşı, çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün əməkdaşlara praktiki köməklik göstərilir, zəruri hallarda işin yaxşılaşdırılması, cinayətkarlığa qarşı mübarizə və ictimai qaydanın qorunmasının möhkəmlən-dirilməsi, qanunçuluğa ciddi əməl edilməsi üçün konkret tədbirlər planı hazırlanır. Yerlərdə polis orqanının rəisi şəxsən və təşkilati-inspektor xidməti vasitəsi ilə orqanda əməliyyat-xidməti fəaliyyətə nəzarət sistemini işləyib hazırlayır, icra və uçot-qeydiyyat intizamının vəziyyətini təhlil edir, qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi üzrə tədbirlər həyata keçirir. Polis orqanının rəisi aşağıdakı məsələlərə bilavasitə nəzarət edir:

– Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin, DİN-in və bilavasitə tabe olduğu yuxarı polis orqanının normativ-hüquqi aktlarının, yerli icra hakimiyyəti və bələdiyyə orqanlarının, ümumiyyətlə polis orqanlarının fəaliyyətinə aid qərarların icrasına;

– cinayətlər və hadisələr haqqında ərizələrin, məlumatların və digər informasiyaların icrasına.

Orqanın rəisi nəzarət işinin həyata keçirilməsi üzrə vəzifələri müavinləri və xidmət rəhbərləri arasında bölür, nəzarətə götürülmüş qərarları, habelə onlara nəzarətin üsul və formalarını müəyyən edir. Orqanın rəisi əsas nəzarət

funksiyalarını təşkilati-inspektor xidmətinə həvalə edir. Rəis və onun müavinləri tərəfindən idarəçilik qərarlarının icra edilməsi üzrə işə qiymət verilərkən, qərarların vaxtında və tam icra edilməsi, onların son nəticələri və hüquq qaydalarının vəziyyətinə təsiri, qanunçuluq, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına hörmət edilməsi prinsiplərinə riayət olunması məsələləri əsas götürülür.

Polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsinə idarədaxili nəzarət üç formada həyata keçirilir:

1) yerlərdə icraçılar tərəfindən qanunçuluğa riayət edilməsinin bilavasitə yoxlanılması;

2) polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluğa riayət edilməsini xarakterizə edən informasiya materiallarının öyrənilməsi;

3) qanunçuluğa riayət edilməsi haqqında polisin inzibati xidmət (orqan) rəhbərlərinin hesabatlarının dinlənilməsi (iclaslarda, müşavirələrdə və s.).

İcraçılar tərəfindən yerlərdə qanunçuluğun təmin edilməsinin bilavasitə yoxlanılması orqanın rəisi tərəfindən həyata keçirilir (polis nəfərləri tərəfindən PPX-nin həyata keçirilməsi zamanı, inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin tətbiq edilməsi zamanı, şəxsin tutulması və gətirilməsi zamanı və s. qanunçuluğa riayət edilməsi).

Polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluğa riayət edilməsini xarakterizə edən informasiya materiallarının öyrənilməsinə aşağıda göstərilən tədbirlər aiddir:

– tabelikdə olan bölmə, xidmət və əməkdaşların inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun vəziyyəti barədə əməliyyat və statistik məlumatların sistemli formada təhlili;

– əməkdaşların fəaliyyətini xarakterizə edən inzibati xətlər haqqında işlərin öyrənilməsi;

– polisin inzibati xidmət əməkdaşları tərəfindən vətəndaşların hüquq və qanuni maraqlarının pozulması barədə ərizə və şikayətlərin öyrənilməsi;

– rəislərin kollegiya iclaslarında, DİO-nun (polisin) yuxarı orqanlarının əməliyyat müşavirələrində onların rəhbərlik etdikləri polis orqanlarının inzibati xidmət və hissələrində qanunçuluğun vəziyyəti barədə dinlənilmə aparılması.

Qanunçuluğa nəzarətin müxtəlif formalarını müzakirə edərkən nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, onların hər birinin yaxşı cəhətləri və çatışmazlıqları vardır. Ona görə də real imkanlar nəzərə alınmaqla nəzarətin müxtəlif formalarını bacarıqla uyğunlaşdırmaq lazımdır.

İdarədaxili nəzarətin metodları. DİO-nun (polisin) fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi aşağıdakı idarədaxili nəzarət metodlarının vasitəsilə həyata keçirilir:

– operativ (gündəlik) yoxlama;

– kompleks yoxlamalar;

– inspektor yoxlamaları;

– polis əməkdaşlarının hərəkətlərindən verilən şikayətlərin baxılması zamanı polisin fəaliyyətinə nəzarət;

– xidməti yoxlamalar və s.

Operativ (gündəlik) yoxlama – tabeçilikdə olan hissələrə, xidmətlərə, polis əməkdaşlarına qarşı həyata keçirilən bilavasitə rəhbərliyin əsas tərkib hissəsidir.

Kompleks yoxlamalar – müəyyən dövr ərzində yoxlanılan orqanın fəaliyyətinin (işinin) bütün istiqamətlərini əhatə edən yoxlamadır.

İnspektor yoxlamaları – kompleks yoxlamaları prosesində aşkar olunmuş çatışmazlıqların aradan qaldırılmasının, eləcə də yoxlama aparən orqan tərəfindən işin təkmilləşdirilməsi üzrə irəli sürülən təkliflərin realizə edilməsinin yoxlanılması məqsədilə həyata keçirilən yoxlamadır. İnspektor yoxlamaları kompleks yoxlamalarından adətən 1 il sonra həyata keçirilir.

Polis əməkdaşlarının hərəkətlərindən verilmiş şikayətlərə baxılarkən, şikayətin həmin orqana (vəzifəli şəxsə) verilməsinin yolverilməzliyi tələbinə riayət edilməlidir. Bu zaman, nəzarətin həyata keçirilməsi, təkcə qanunçuluğun pozulması hallarının aşkar edilməsi məqsədi ilə deyil, həmçinin də normal iş rejiminin yaradılması, müəyyən edilmiş çatışmazlıqların aradan qaldırılması, tabelikdə olan orqan və vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinin stimullaşdırılmasına kömək etmək məqsədi ilə həyata keçirilir. Ona görə də nəzarət fəaliyyətinin nəticələrinə görə ya mükafatlandırma, ya intizam və ya da digər məsuliyyət tədbirləri tətbiq edilir. Nəzarət edən orqan (vəzifəli şəxs) öz səlahiyyətləri daxilində mükafatlandırma və ya intizam tənbehi tətbiq edə və ya bu barədə təşəbbüs qaldıra, eləcə də qanunsuz aktları ləğv edə və ya onların ləğv edilməsi barədə təşəbbüs qaldıra bilər.

Xidməti yoxlamalar.

Xidməti yoxlamaların aparılması qaydaları haqqında Təlimat Azərbaycan Respublikası DİN-in 15.10.2010-cu il tarixli 637 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Xidməti yoxlamanın məqsədi:

- onlar tərəfindən yol verilmiş xidməti intizam və qanun pozuntularını, xidmətlə bir araya sığmayan fəaliyyətlə məşğul olma və ya belə hərəkətlərə yol vermə hallarını tam, obyektiv və hərtərəfli araşdırmaq;

- intizam xətasının baş vermə səbəblərini və şəraitini müəyyən etmək, onların aradan qaldırılması və gələcəkdə təkrarlanması üçün zəruri tədbirlər görmək;

- intizam və ya qanun pozuntusuna yol vermiş əməkdaşları aşkara çıxarmaq, onlar barəsində “Azərbaycan Respublikasının daxili işlər orqanlarında xidmət keçmə haqqında” Əsasnamədə nəzərdə tutulmuş intizam tənbehi tədbirlərinin düzgün tətbiqini təmin etməkdən ibarətdir;

- xidməti yoxlama qanunçuluğun möhkəmləndirilməsinə, onun pozulması hallarının qarşısının alınmasına, şəxsi heyət tərəfindən qanunların və normativ aktların dəqiq və dönmədən icrasına, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının, qanuni mənafelərinin qorunmasına xidmət etməlidir.

Daxili Tədqiqatlar İdarəsi tərəfindən xidməti yoxlamalar yalnız Azərbaycan Respublikası daxili işlər nazirinin (və ya nazir vəzifələrinin müvəqqəti icrası həvalə olunmuş şəxs) göstərişi əsasında həyata keçirilir.

Digər xidmət sahələrinin rəhbərlərinə həvalə olunan xidməti yoxlamalar müvafiq sahənin kurator nazir müavini tərəfindən təyin edilə bilər.

Daxili işlər nazirinin razılığı ilə DİN-in digər baş idarə, idarə və şöbələrinin, həmçinin ərazi daxili işlər orqanlarının əməkdaşları da xidməti yoxlamaların aparılmasına cəlb edirlər.

Daxili Tədqiqatlar İdarəsi tərəfindən yoxlamalar aşağıdakı hallarda həyata keçirilir:

- orqan və hissələrin rəhbərliyi tərəfindən qanunçuluğun pozulması və digər hüquqpozma faktları ilə əlaqədar;

- əməkdaşlar tərəfindən törədilmiş cinayət faktları üzrə - Azərbaycan Respublikası daxili işlər nazirinin göstərişi, ibtidai istintaq orqanlarının tapşırığı əsasında, yaxud cinayət törədənin əməliyyat-xidməti fəaliyyətdə yol verdiyi nöqsanların aşkar edilməsi, aradan qaldırılması, eləcə də fəaliyyətin təşkilinə məsuliyyət daşıyan vəzifəli şəxslərin məsuliyyət dərəcəsinin müəyyən edilməsi ilə bağlı bu Təlimatın 3-cü bəndində nəzərdə tutulan vəzifəli şəxslərin göstərişi olduqda;

- əməkdaşın silah tətbiq etməsi nəticəsində ölümə, yaxud yaralanmaya səbəb olmuş faktlar üzrə;

- əməkdaşın xidməti vəzifə borcunu yerinə yetirərkən ölümü və ya yaralanması faktları üzrə;

- əməkdaşın intihar etməsi ilə bağlı.

Təlimatın 4-cü bəndində göstərilənlər istisna olmaqla qanunçuluğun pozulmasının digər halları üzrə xidməti yoxlamalar, hüquqpozma törətmiş əməkdaşın işlədiyi orqanın və ya xidmətin vəzifəli şəxsləri tərəfindən keçirilə bilər. Qəbahətə görə nəzərdə tutulan cəza xidməti yoxlama aparən orqanın səlahiyyətinə aid olmadıqda, müvafiq araşdırma materialları yoxlamanın nəticələrinə dair yekun sənədlə birgə qərar qəbul edilməsi üçün Nazirliyə göndərilir (əmr verilmədən).

Daxili Tədqiqatlar İdarəsi əməkdaşlarının və ya digər vəzifəli şəxslərin xidməti yoxlamalarda iştirak etmələrinə aşağıdakı hallarda yol verilmir:

- zərərçəkmiş şəxs və ya hüquqpozmanın şahidi olduqda;

- zərərçəkmiş şəxs, yaxud onun nümayəndəsi və ya barəsində yoxlama aparılan ilə qohumluq əlaqələri olduqda;

- hüquqpozmaya yol vermiş əməkdaşın xidməti tabeliyində olduqda;

- barəsində yoxlama aparılan əməkdaşla dostluq və ya ədavətli münasibətlərdə olduqda;

- birbaşa, yaxud dolayısı ilə yoxlamanın keçirilməsində şəxsən maraqlı olduqlarına əsas digər hallar olduqda.

Bu əsaslara görə, əməkdaş yoxlamadan kənarlaşdırılması barədə raportla yoxlamayı təyin etmiş rəhbər vəzifəli şəxsə müraciət etməlidir. Rəhbər vəzifəli şəxs tərəfindən qərar qəbul edilənədək yoxlama dayandırılmaz.

Həmin əsaslarla barələrində xidməti yoxlama təyin edilmiş əməkdaş, zərərçəkmiş, yaxud onların nümayəndələri tərəfindən yoxlamayı keçirən əməkdaşın yoxlamadan kənarlaşdırılması barədə müraciət edilə bilər.

Xidməti yoxlamanın təyin edilməsi üçün əsaslar aşağıdakılardır:

- vətəndaşların ərizə, şikayət və məlumatları (o cümlədən elektron informasiya vasitələri ilə daxil olmuş);

- hüquqi şəxslərin (vəzifəli şəxslərin) məktubu, yaxud təsdiq edilmiş teleqramı, telefonqram, teleks və ya müraciət formasında olan digər məlumatlar;
- təhqiqat, ibtidai istintaq, prokurorluq orqanlarından və məhkəmələrdən daxil olmuş məlumatlar;

- mətbuatda, radio və televiziya məlumatları;

- qanunçuluğun, yaxud digər hüquqpozmanın törədilməsi və ya aşkar edilməsi haqqında daxili işlər orqanları əməkdaşlarının məlumatları.

Xidməti yoxlamalar qanunçuluğun pozulması, yaxud digər hüquqpozmalar barədə kifayət qədər əsaslar olduqda təyin edilir.

Xidməti yoxlama qanunçuluğun pozulması, yaxud digər hüquqpozmalar haqqında daxili işlər orqanlarına məlumat daxil olduğu gündən bir aydan gec olmayan müddətə başa çatmalıdır. Xidməti yoxlamanın müddəti müstəsna hallarda daxili işlər orqanlarının rəhbəri tərəfindən bir aydan çox olmayan müddətə artırıla bilər.

Xidməti yoxlamalar zamanı tam, obyektiv və hərtərəfli müəyyən edilməli olan hallar aşağıdakılardır:

- qanunçuluğun pozulması, yaxud digər hüquqpozma faktlarının mövcudluğu (vaxtı, yeri, üsulları və digər hallar);

- qanunçuluğun pozulmasında və digər hüquqpozmalarda əməkdaşın qəbahətinin dərəcəsi;

- işə edən və ya bəraət qazandıran, eləcə də törətdiyi əməli ağırlaşdıran və ya yüngülləşdirən halların təqsirin dərəcəsinə və xarakterinə uyğunluğu;

- qanunçuluğun pozulmasına və digər hüquqpozmalara yol vermiş əməkdaşın işgüzarlığı və mənəvi keyfiyyətləri, şəxsiyyətini xarakterizə edən digər hallar;

- qanunçuluğun və digər hüquqpozmaların törədilməsinə şərait yaradan səbəblər və hallar;

- qanunçuluğun pozulması, yaxud digər hüquqpozmalar nəticəsində dəyiş zıyanın xarakteri və miqdarı.

Xidməti yoxlamadan əvvəl, bir qayda olaraq, hazırlıq işləri aparılır. Hazırlıq işlərinin gedişində, aydınlaşdırılan məsələlərə aid qanunvericilik və normativ hüquqi aktlar, qanunçuluğun pozulduğu, yaxud digər hüquqpozmanın yol verildiyi orqanda keçirilmiş əvvəlki yoxlama materialları, həmçinin digər informasiyalar öyrənilir, qanunçuluğun vəziyyəti haqqında məlumatlar təhlil edilir və xidməti yoxlamanın planı tərtib olunur.

Xidmətin və ya orqanın rəisi əməkdaşın tapşırığın icrasına hazırlığını müəyyən etmək, yoxlama planını təsdiqləmək, planın vaxtında və düzgün yerinə yetirilməsinə nəzarəti həyata keçirmək, yoxlamanın istiqamətləri və həcmi barədə göstərişlər vermək, ona bir neçə şəxsə həvalə etmək, materialları bir şəxsdən alıb başqasına vermək, həmçinin xidməti yoxlamanın keçirilməsində şəxsə iştirak etmək hüququna malikdir.

Xidməti yoxlamayı keçirən əməkdaş yoxlamanın tam, obyektiv və hərtərəfli aparılmasına şəxsən məsuliyyət daşıyır.

Xidməti yoxlamayı keçirən əməkdaş aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- araşdırmanın predmetinə aid məsələlər üzrə əməkdaşlardan və vətəndaşlardan yazılı izahatlar almaq;
- daxili işlər orqanlarında müvafiq sənədlər ilə tanış olmaq, zəruri hallarda onları və ya surətlərini yoxlama materiallarına əlavə etmək;
- digər idarə, müəssisə və təşkilatlarda sənədlərdə tanışlıq və onların surətinin çıxarılması həmin idarə rəhbərliyinin razılığı ilə həyata keçirilir;
- xüsusi bilik tələb edən məsələlər üzrə mütəxəssis rəyləri almaq;
- zəruri informasiyaların təqdim olunması və müəyyən edilməli halların aydınlaşdırılması ilə əlaqədar digər daxili işlər orqanlarına tapşırıqlar və sorğular göndərmək;
- qanunçuluğun pozulduğu və digər hüquqpozmaların törədildiyi yerlərə getmək.

Xidməti yoxlamayı keçirən əməkdaş borcludur:

- Təlimatın 9-cu bəndində göstərilən halların aşkar olunması üçün bütün qanuni tədbirləri görməklə yoxlamanın tamlığını, hərtərəfliliyini və obyektivliyini təmin etmək;
- barəsində xidməti yoxlama aparılan əməkdaşların, habelə yoxlanılan digər şəxslərin qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hüquq və azadlıqlarına görmətlə yanaşmaq;
- ərizəçilərə və barəsində xidməti yoxlama keçirilən şəxslərə onların hüquqlarını izah etmək, bu hüquqları təmin etmək, yoxlamanın gedişində və yoxlama başa çatdıqdan sonra daxil olan ərizə və vəsatətləri hərtərəfli araşdırmaq;
- aşkar edilmiş nöqsanlar, qanunçuluğun, əmr və təlimatların pozulması haqqında və bütün bunları doğuran səbəb və şərait barədə öz rəisinə məruzə etmək, onların aradan qaldırılması üzrə təkliflər vermək;
- barəsində xidməti yoxlama aparılan şəxsin, yaxud digərlərinin əməlinə cinayətin əlamətləri olduqda bu barədə dərhal rəisə məruzə etmək və qanunauyğun tədbirlərin görülməsini təmin etmək;
- yoxlamanın nəticələri və görülməli tədbirlər barədə orqan və ya hissə rəhbərlərini, daxili işlər orqanının şəxsi heyətini, ərizəçini, zərərçəkmiş şəxs və ya onun nümayəndəsini, həmçinin dövləti və xidməti sirrin tələblərinə riayət etməklə əməkdaşın qanunazidd əməlləri barədə məlumat vermiş vətəndaşı, idarə, müəssisə, təşkilat və vəzifəli şəxsləri məlumatlandırmaq;
- yoxlamanın nəticələri barədə rəy tərtib edib baxılması üçün aidiyyəti üzrə təqdim etmək;
- xidməti yoxlamanın təsdiq olunmuş rəyi ilə barəsində xidməti yoxlama keçirilən şəxsi tanış etmək, bununla əlaqədar ona vaxtı və yeri göstərilməklə rəydə imza etdirmək.

Barəsində xidməti yoxlama keçirilən şəxs imzadan imtina etdikdə yoxlayıcı əməkdaş rəydə ona mətnin oxunduğu qeydini aparmaqla imzası ilə təsdiq edir.

Tapşırıqə müvafiq olaraq yoxlamanın nəticələri barədə orqan rəisi tərəfindən təsdiq olunmuş qərarın icrasını təmin etmək.

Barəsində xidməti yoxlama keçirilən əməkdaş aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- yazılı izahat vermək, vəsatət qaldırmaq, həmçinin araşdırılan halların mahiyyəti üzrə dəlillər təqdim etmək;

- müvafiq əsaslar olduqda xidməti yoxlama keçirən əməkdaşın yoxlamadan kənarlaşdırılması haqqında müiraciət etmək, onun hərəkətlərindən və qərarından şikayət vermək. Yoxlamadan kənarlaşdırılma və şikayət ərizəsi bu barədə konkret dəlillər göstərilməklə yazılı şəkildə yoxlamanı keçirən əməkdaş vasitəsilə təqdim edilməlidir. Kənarlaşdırılma haqqında ərizə və şikayət yoxlayıcı əməkdaş vasitəsilə, onun həmin yoxlamanı təyin etmiş rəhbərin adına yazdığı izahatla birlikdə təqdim edilir. Bundan sonra rəis ərizə və şikayətin təmin edilməsi, yaxud rədd olunması barədə qərar qəbul edir və bu barədə ərizəçiyə məlumat verilir;

- xidməti yoxlama başa çatdıqdan sonra rəylə, dövləti və xidməti sirrin qorunması tələblərinə zidd olmamaqla və xidməti yoxlamanı təyin etmiş rəhbərin icazəsi ilə yoxlamanın ona aid olan hissəsinin materialları ilə tanış olmaq;

- xidməti yoxlamanın nəticələri barədə "Daxili işlər orqanlarının İntizam Nizamnaməsi" nə uyğun yuxarı vəzifəli rəisə şikayət etmək.

Əməkdaşlar tərəfindən qanunçuluğun pozulması və törədilmiş digər hüquqpozma natiçəsində mənəvi, fiziki və ya maddi zərərçəkmiş şəxs xidməti yoxlama zamanı şifahi və yazılı izahat verə bilər.

Zərərçəkmiş şəxs və ya onun nümayəndəsi sübutlar təqdim etmək, xidməti yoxlama aparan əməkdaşın hərəkətlərindən, həmçinin xidməti yoxlamanın nəticələri üzrə qəbul olunmuş qərardan şikayət vermək, vəsatət qaldırmaq, etiraz etmək hüququna malikdir.

Xidməti yoxlamanın nəticələri üzrə rəydə aşağıdakılar göstərilməlidir:

- xidməti yoxlamanın keçirilməsinin səbəbi və əsasları, xidməti yoxlamanı keçirən əməkdaşın vəzifəsi, rütbəsi, soyadı və atasının adı;

- barəsində xidməti yoxlama keçirilən əməkdaşın vəzifəsi, rütbəsi, soyadı, adı, atasının adı, təvəllüdü, təhsili, daxili işlər orqanlarında xidmət müddəti və tutduğu vəzifədə işlədiyi vaxt;

- müəyyən edilmiş intizam xətası, qanun pozuntusu və ya daxili işlər orqanları əməkdaşı adına ləkə gətirən ləyaqətsiz hərəkətlərin mahiyyəti, onların nəticələri, əməkdaşın təqsirli olub-olmadığını təsdiq edən xüsusatlar, məsuliyyəti ağırlaşdıran və yüngülləşdirən hallar, yol verilmiş intizam xətasının və qanun pozuntusunun səbəbləri, baş vermə şəraiti, onların aradan qaldırılması üçün görülmüş və ya təklif edilən tədbirlər;

- "Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının İntizam Nizamnaməsi"nin 14-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş intizam tənbehinin, yaxud kollektiv müzakirənin (sırası və rəis heyətinin yığıncaqlarında) tətbiq edilməsi, cinayətin əlamətləri müəyyən edildiyi hallarda materialların müvafiq təhqiqat və ya istintaq qurumuna göndərilməsi, yaxud xidməti yoxlamanın dayandırılması haqqında təkliflər.

Xidməti yoxlamanın rəyi qanunçuluğu pozmuş və digər hüquqpozma törətmiş əməkdaşın şəxsi işinə əlavə edilir, materiallar isə müəyyən edilmiş qaydada saxlanılır.

İnspeksiyaların, nəzarət və məqsədli yoxlamaların təşkili və keçirilməsi qaydaları haqqında Təlimatı DİN-in 29 dekabr 2012-ci il tarixli Q85-001-12 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

Təlimat “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 12-ci maddəsinə və “Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi haqqında Əsasnamə”nin 4.1.15-ci bəndinə müvafiq olaraq Nazirliyin aparatının struktur qurumlarında, orqan və hissələrində, müəssisə və təşkilatlarında inspeksiya, nəzarət və məqsədli yoxlamaların təşkili və keçirilməsi qaydalarını tənzimləyir.

- **İnspeksiya** – idarə daxili nəzarət formalarından olmaqla əməliyyat-xidməti fəaliyyətin bütün istiqamətləri üzrə həyata keçirilən tədbirlərin, o cümlədən qanunvericilik və daxili normativ sənədlərlə müəyyən edilmiş vəzifələrin icra vəziyyətinin öyrənilməsi və qiymətləndirilməsi;

- **nəzarət yoxlaması** – inspeksiya zamanı aşkar olunmuş nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması üzrə görülən işlərin vəziyyətinin öyrənilməsi və nəticələrinin qiymətləndirilməsi;

- **məqsədli yoxlama** – ictimai qaydanın qorunması və cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində vəzifələrin icrasının, o cümlədən əməliyyat-xidməti fəaliyyətin bir və bir neçə istiqamətinin, kriminogen duruma təsir göstərən amillərin, xidməti intizamın və şəxsi heyət arasında qanunçuluğa riayət olunması vəziyyətinin öyrənilməsi.

İnspeksiyaların keçirilməsi qaydası:

İnspeksiyanın vəzifələri:

- ictimai asayişin hüquq və azadlıqlarının, dövlətin və hüquqi şəxslərin qanuni mənafelərinin və mülkiyyətinin hüquqazidd əməllərdən qorunmasının, cinayətkarlığa qarşı profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsinin, habelə digər istiqamətlər üzrə əməliyyat-xidməti fəaliyyətin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə, daxili normativ hüquqi aktların və Kollegiya qərarlarının tələblərinə uyğun təşkil olunmasını öyrənmək;

- cinayətkarlığın vəziyyətində və dinamikasında müşahidə olunan neqativ təmayüllərin aradan qaldırılması üzrə görülən tədbirlərin, qüvvə və vasitələrin idarə olunmasının effektivliyini qiymətləndirmək;

- orqanın fəaliyyəti barədə ictimai rəyi öyrənmək;

- fəaliyyətin ayrı-ayrı istiqamətləri üzrə yeni iş metodlarını, müsbət təcrübəni öyrənmək və yaymaq;

- nazirliyin aparatının struktur qurumlarının yerlərdə fəaliyyətin effektivliyinə təsirini öyrənmək;

- inspeksiya zamanı aşkar olunmuş nöqsan və çatışmazlıqların, onları şərtləndirən amillərin aradan qaldırılması, xidməti intizamın möhkəmləndirilməsi və şəxsi heyət tərəfindən qanunçuluğa riayət olunması sahəsində praktiki köməklik göstərmək.

İnspeksiyalar Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsi tərəfindən təşkil olunur və keçirilir. **İnspeksiya**ların keçirilməsi sahəsində Baş İdarənin səlahiyyətləri aşağıdakılardır:

- inspeksiya

ların və məqsədli yoxlamaların planlaşdırılması;

- inspeksiya komissiyalarının formalaşdırılması və üzvlərinin təlimatlandırılması;

- komissiyaların təşkilati-metodiki və əvvəlki yoxlamaların nəticələrinə dair materialla, habelə kriminogen durum, cinayətkarlıqla mübarizənin və asayişin təmini üzrə fəaliyyətin nəticələri barədə statistik məlumatlarla təmin edilməsi;

- inspeksiya nəticələrinin ümumiləşdirilməsi, polis orqanlarının əməliyyat-xidməti fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, Nazirliyin aparatının struktur qurumlarının tabelikdəki orqan və hissələrə idarəçilik təsirinin yüksəldilməsi üzrə təkliflərin hazırlanması.

Daxili işlər nazirinin əmrinə və ya şifahi göstərişinə əsasən Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsi:

- nazir müavinlərinin təşkilatçılıq fəaliyyətini yoxlayır;

- Nazirliyin aparatının struktur qurumlarında, bilavasitə tabe orqanlarda və təhsil müəssisələrində inspeksiyaları həyata keçirir.

Müəyyən edilmiş səlahiyyətləri çərçivəsində Nazirliyin aşağıdakı struktur qurumları sərbəst inspeksiya keçirmək hüququna malikdirlər:

- Daxili Qoşunların hərbi hissə və bölmələrində - Daxili Qoşunların Baş İdarəsi;

- müqavilə əsasında mülkiyyətçilərin əmlakının mühafizəsini həyata keçirən və təhlükəsizliyini təmin edən orqan və nizami hissələrdə - Baş Mühafizə İdarəsi;

- Naxçıvan MR DİN-in orqan və hissələrində - Naxçıvan MR Daxili İşlər Nazirliyi.

Təlimatın 2.4.2-ci və 2.4.3-cü bəndlərində göstərilən qurumlar keçirdikləri inspeksiya nəticələri barədə Baş Təşkilat-inspeksiya İdarəsinə məlumat təqdim edirlər.

İnspeksiya əməliyyat şəraitinin təhlili əsasında planlaşdırılır və dörd ildən bir, habelə şəhər, rayon polis orqanları rəislərinin rotasiya qaydasında bərabər vəzifəyə dəyişdirilməsi zamanı onların rəhbərlik etdiyi orqanda keçirilir. İnspeksiya daxili işlər nazirinin göstərişi ilə hüquq mühafizə məsələlərinin həllində uzun müddət aşağı göstəriciləri olan orqanlarda da keçirilir.

İnspeksiyanın keçirilməsi üçün 12 günədək, nəzarət və məqsədli yoxlamaların keçirilməsi üçün 10 günədək müddət təyin olunur. Daxili işlər nazirinin icazəsi ilə müddət 5 gündən çox olmamaqla uzadılır.

Plandankənar inspeksiya aşağıdakı hallarda keçirilir:

- xidməti ərazidə əməliyyat şəraiti pisləşdikdə;

- ictimai qaydanın qorunması, ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, ağır, xüsusilə ağır və böyük ictimai rezonans doğurmuş cinayətlərin açılması sahəsində fəaliyyət qənaətbəxş olmadıqda;

- əməkdaşlar tərəfindən cinayət və digər hüquq pozuntuları törədildikdə;

- daxili işlər orqanlarının fəaliyyəti ilə bağlı ictimai rəy neqativ olduqda.

İnspeksiyanın keçirilməsi planlaşdırılan orqan və hissələrdə nəzərdə tutulan müddətdən 6 ay əvvəl və inspeksiya sonrakı 6 ay ərzində (ayrı-ayrı faktlar üzrə xidməti araşdırmalar istisna olmaqla) hər hansı yoxlama yalnız daxili işlər nazirinin icazəsi ilə aparılır.

Yoxlama və əməli köməkliyin göstərilməsi üzrə Nazirliyin aparatının əməkdaşlarının yerlərə ezamiyyətləri Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsi ilə razılaşdırılmalı, nəticəsi barədə arayışın surəti həmin Baş İdarəyə təqdim olunmalıdır.

İnspeksiyanın keçirilməsinə hazırlıq.

İnspeksiya Nazirliyin əsas təşkilati tədbirlər. Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsinin tədbirlər planlarına, daxili işlər nazirinin əmrinə və ya şifahi göstərişinə əsasən keçirilir.

İnspeksiyanın keçirilməsi üçün Komissiya yaradılır. Komissiyanın tərkibi, inspeksiyanın müddəti və qarşıda duran vəzifələr barədə daxili işlər nazirinin adına raport yazılır. Komissiyanın tərkibi əmrlə elan olunur. Komissiyaya rəhbərliyi Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsinin şöbə və bölmə rəisləri, xüsusilə mühüm tapşırıqlar üzrə baş inspektorları və ya baş inspektorları həyata keçirir.

Daxili işlər nazirinin göstərişi ilə Komissiyanın tərkibinə Nazirliyin aparatının struktur qurumlarının, bilavasitə tabe orqanların, təhsil müəssisələrinin, həmçinin ərazi orqanlarının əməkdaşları və mütəxəssisləri cəlb oluna bilər.

Komissiyanın say tərkibi yoxlanılan orqanın əməliyyat-xidməti və maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələri nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir.

İnspeksiya daxili işlər nazirinin və ya Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsi rəisinin (DİN-in əsas təşkilati tədbirlər planında nəzərdə tutulduqda) təsdiq etdiyi proqram əsasında həyata keçirilir.

Komissiyanın rəhbəri:

- inspeksiyanın keçiriləcəyi müddət üçün Komissiyanın iş planını müəyyənləşdirir;

- komissiya üzvlərinin təlimatlandırılmasını həyata keçirir, konkret vəzifələr müəyyənləşdirir, inspeksiyanın keçirilmə qaydasını, iş rejimini, sənədlərin təqdim olunma müddətlərini müəyyən edir;

- komissiya üzvlərinin yoxlanılan orqana tam tərkibdə və vaxtında gəlməsini təmin edir;

- orqanın rəisini inspeksiyanın başlanması və komissiyanın iş qaydası haqqında məlumatlandırır.

Komissiya üzvləri:

- inspeksiya başlayanadək müvafiq orqanın xidməti ərazisində əməliyyat şəraiti, əməliyyat-xidməti fəaliyyətinin nəticələri, əvvəlki yoxlamanın materialları tanış olur;

- inspeksiya aparılan istiqamət üzrə idarəciliyin və əməliyyat-xidməti fəaliyyətin təşkilinə dair normativ hüquqi aktları öyrənir;

- inspeksiyanın təsdiq olunmuş proqramı əsasında xidməti fəaliyyətin konkret istiqaməti üzrə müfəssəl yoxlama planı hazırlayır.

Komissiya rəhbərinin və üzvlərinin hüquq və vəzifələri.

İnspeksiya keçirilən orqana gələn Komissiyanın rəhbəri:

- orqanın rəhbər vəzifəli şəxsləri ilə müşavirə keçirir, Komissiyanın iş qrafiki və qaydası barədə onları məlumatlandırır;

- zəruri materialların hazırlanıb Komissiya üzvlərinə təqdim olunması ilə bağlı orqanın rəhbər vəzifəli şəxslərinə tapşırıqlar verir;

- yerli icra, məhkəmə, prokurorluq orqanlarını inspeksiyanın məqsəd və vəzifələri barədə məlumatlandırır;

- əməliyyat şəraitinin xüsusiyyətləri, qüvvə və vasitələrin yerləşdirilməsi, əməliyyat-xidməti fəaliyyətin problemlə məsələləri ilə tanış olur;

- komissiya üzvləri ilə xidməti müşavirələrin dövriliyini və qaydasını müəyyənləşdirir.

İnspeksiya zamanı Komissiyanın rəhbəri aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

- aşkar edilmiş çatışmazlıqlar barədə orqan rəisini məlumatlandırır, onların yerində aradan qaldırılmasını tələb edir. Bu işdə orqan rəhbərinə zəruri təşkilati, metodiki və praktiki köməklik göstərir;

- qanunçuluğun və xidməti intizam qaydalarının pozulması faktları aşkarlandıqda Komissiya üzvlərinə və ya orqan rəisinə xidməti yoxlamaların keçirilməsini tapşırır;

- komissiya üzvlərinin işinə gündəlik nəzarəti həyata keçirir, aşkar edilmiş çatışmazlıqlar, o cümlədən əməli köməkliliyin göstərilməsi ilə bağlı onların məruzələrini dinləyir;

- Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsinin rəhbərliyinə məruzə etməklə üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirməyə, xidməti intizam qaydalarını və ya Komissiyanın iş rejimini pozan üzvlərini yoxlamadan kənarlaşdırır.

Komissiya üzvləri aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi, Daxili İşlər Nazirliyinin normativ hüquqi aktları, xidməti vəzifələri ilə bağlı bilik səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə inspeksiya olunan orqanın əməkdaşları ilə söhbət aparmaq;

- naryadlar tərəfindən xidmətin aparılmasını aşkar və gizli yoxlamaq;

- peşə, döyüş və fiziki hazırlıq üzrə əməkdaşlardan məqbullar qəbul etmək;

- proqrama müvafiq olaraq "Qıgılcım" siqnalı üzrə yoxlanılan orqanın şəxsi heyətini yığmaq, onları sıra baxışına cəlb etmək, komanda-qərargah, əməliyyat-taktiki və atış təlimləri keçmək;

- fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər vermək.

Komissiya üzvlərinin vəzifələri:

- xidməti tapşırıq müvafiq olaraq daxili işlər orqanının fəaliyyətini obyektiv öyrənmək;

- orqanın əməliyyat-xidməti və onun rəhbərliyinin təşkilatçılıq fəaliyyətini qiymətləndirmək;

- inspeksiya aparılan orqanın rəhbərini aşkarlanmış çatışmazlıqlar barədə məlumatlandırmaq və aradan qaldırılmasında zəruri köməklik göstərmək;

- xidməti intizam qaydalarını pozmuş əməkdaşların, o cümlədən orqan rəhbərliyinin izahatını almaq;

- çatışmazlıqların yerində aradan qaldırılmasının gedişinə nəzarət etmək;

- inspeksiya aparılan orqanın daxili qaydalarına və komissiyanın iş rejiminə riayət etmək;

- aidiyyəti fəaliyyət istiqamətləri üzrə vətəndaşları qəbul etmək.

Komissiyanın rəhbəri və üzvləri inspeksiyanın müəyyən edilmiş qaydalara uyğun keçirilməsinə və orqanın fəaliyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsinə görə şəxsi məsuliyyət daşıyırlar.

Daxili işlər orqanının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi.

Fəaliyyətin qiymətləndirilməsinin əsas meyarları aşağıdakılardır:

- *daxili işlər orqanlarının işi haqqında ictimai rəy sorğusu;*
- *cinayətlərin və digər hüquqpozmalara qarşısının alınması və ictimai qaydanın qorunması üzrə fəaliyyətin nəticələri;*
- *cinayətkarlığa qarşı mübarizə, ağır, xüsusilə ağır və böyük ictimai rezonans doğurmuş cinayətlərin açılması.*

Daxili işlər orqanının fəaliyyəti qiymətləndirilərkən yerli icra hakimiyyəti, həmçinin məhkəmə, prokurorluq və digər hüquq mühafizə orqanları rəhbərlərinin rəyi öyrənilir.

İnspeksiya zamanı aşağıdakılar qiymətləndirilir:

- *cinayət və digər hüquqpozmalar barədə kütləvi informasiya vasitələrinin məlumatlarına, dövlət orqanları rəhbərlərinin, vətəndaşların müraciətlərinə reaksiya praktikası, onların qeydiyyatı və baxılmasında müəyyən olunmuş qaydalara riayət edilməsi;*

- *əməliyyat şəraiti, qüvvə və vasitələrin yerləşdirilməsi və istifadə olunmasının effektivliyi;*

- *Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının, Qanunlarının, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarının, Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, DİN-in normativ hüquqi aktlarının yerinə yetirilməsinin vəziyyəti;*

- *idarəçilik fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üzrə görülən tədbirlər;*

- *cinayətlərin qarşısının alınması və açılmasında orqanın struktur xidmətlərinin qarşılıqlı fəaliyyətinin vəziyyəti;*

- *şəxsi heyətin mürəkkəb əməliyyat şəraitində hərəkət etmək bacarığı, fəaliyyəti tənzimləyən normativ hüquqi aktlar, vəzifə təlimatları üzrə bilik səviyyələri, habelə kriminalistik və xüsusi texnikadan istifadə qaydalarını bilmələri;*

- *məxfilik rejiminin təmini, vətəndaşların qəbulu və müraciətlərinə baxılması işinin təşkili və həyata keçirilməsi;*

- *uçot-qeydiyyat intizamına riayət olunması;*

- *profilaktik işin vəziyyəti, cinayətlərin törədilməsinə şərait yaradan halların aşkar olunması və aradan qaldırılması, polisdə qeydiyyatda olan şəxslərlə fərdi profilaktik iş;*

- *cinayətlərin açılması üzrə işin təşkili;*

- *naryadların və istintaq-əməliyyat qruplarının hadisə yerinə vaxtında çıxması, hadisə yerində istintaq hərəkətlərinin və əməliyyat-axtarış tədbirlərinin tamlığı və keyfiyyəti;*

- *cinayət törətmiş şəxslərin və oğurlanmış əmlakın əlamətləri haqqında şəxsi heyətin məlumatlandırılması, cinayətlərin açılması üzrə keçirilən əməliyyat-axtarış tədbirlərinin tamlığı və keyfiyyəti, təqsirləndirilən, xəbərsiz itkin düşmüş, borclu şəxslərin axtarışının təşkili;*

- əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin vəziyyəti, cinayətlərin qarşısının alınması, açılması, cinayət törətmiş şəxslərin axtarışı sahəsində daxili işlər orqanları ilə konfidensial əsaslarla əməkdaşlıq edən şəxslərdən istifadənin effektivliyi;

- cinayətlərin istintaqı sahəsində fəaliyyət;

- cinayətkarlığa qarşı mübarizədə elmi-texniki vasitələrdən kriminalistik uçotlardan və metodlardan istifadə olunmasının effektivliyi;

- ictimai qaydanın qorunmasının təşkili (cinayətlərin qarşısının alınması və açılması üzrə vahid dislokasiyada struktur hissələrin qarşılıqlı əlaqəsinin effektivliyi);

- yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, yol-nəqliyyat hadisələrinin profilaktikası, hadisə yerindən yayınmış sürücülərin axtarışı üzrə tədbirlərin səmərəliliyi;

- nəqliyyat, xüsusi və fərdi mühafizə vasitələri, yanacaq-sürtkü materialları, silah-sursat və s. ilə təchizat, onların istismarının təşkili və texniki vəziyyəti;

- hüquq qaydasının təmini məsələləri üzrə yerli icra hakimiyyəti, qeyri-hökumət təşkilatları ilə daxili işlər orqanının qarşılıqlı əlaqələrinin təşkili və effektivliyi;

- kadrların seçilməsi, yerləşdirilməsi, peşə hazırlığının təşkili;

- gənc əməkdaşlarla işin təşkili;

- kollektivdə mənəvi-psixoloji mühitin vəziyyəti;

- qanunçuluğun və xidməti intizamın vəziyyəti, intizam pozuntuları ilə bağlı görülən tədbirlərin mütənasibliyi və səmərəliliyi;

- daxili işlər orqanının inzibati binasına buraxılış rejimi, silah, sursat və texnikanın saxlandığı yerlərin mühafizəsinin etibarlılığı;

- tutulan şəxslərin mühafizəsinin və etap olunmasının təşkili.

İnspeksiya zamanı orqanın xüsusiyyətlərindən, yoxlamanın həcmindən və xarakterindən asılı olaraq idarəçilik, əməliyyat-xidməti fəaliyyətin, şəxsi heyət arasında xidməti intizamın digər aspektləri də öyrənilib qiymətləndirilir.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin yoxlanılmasına dövlət sirri ilə işləməyə buraxılışı olan əməkdaşlar cəlb edilir. İnspeksiya prosesində nazirliyin müvafiq sahəni tənzimləyən normativ hüquqi aktları ilə müəyyən olunmuş tələblərə riayət etməklə məxfi və tam məxfi qrifli sənədlərin surətlərinin çıxarılmasına icazə verilir.

İnspeksiyanın başa çatması, nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi, nöqsanların aradan qaldırılmasına nəzarətin təşkili.

İnspeksiya başa çatdıqdan sonra Komissiyanın üzvləri yoxlamanın nəticələri barədə tərtib etdikləri ilkin arayışları Komissiyanın rəhbərinə məruzə edirlər.

Komissiyanın rəhbəri:

- komissiya üzvləri ilə müşavirə keçirir, inspeksiyanın nəticələri, aşkar olunmuş çatışmazlıqlar və onların aradan qaldırılması üzrə görülən tədbirlər barədə məruzələri dinləyir;

- inspeksiya aparılan orqanın rəhbərliyini ilkin nəticələr barədə məlumatlandırır;

- inspeksiyanın nəticələri ilə bağlı orqanın şəxsi heyəti ilə müşavirə keçirir. Müşavirənin protokolu inspeksiyanın materiallarına əlavə olunur.

Komissiyanın üzvləri xidmət yerinə qayıtdıqdan sonra 3 gündən gec olmayaraq inspeksiyanın nəticələri barədə müfəssəl arayış hazırlayıb birinci nüsxəsini Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsinə təqdim edirlər. Arayışda görülmüş işlər, əldə edilmiş müsbət nəticələr, aşkarlanmış nöqsanlar, xidməti qəbahətlərə yol vermiş əməkdaşların və rəhbər vəzifəli şəxslərin intizam məsuliyyəti haqqında təkliflər, nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması üzrə konkret tədbirlər əks olunur.

Komissiyanın rəhbəri müvafiq arayışlar əsasında ən gec bir həftə ərzində konkret təkliflər göstərilməklə həcmi 20 səhifədən çox olmayan ümumi arayış tərtib edir. Arayışda aşağıdakılar əks etdirilir:

- kriminogen durumun vəziyyəti;
- orqanın fəaliyyəti barədə ictimai rəy sorğusunun nəticələri;
- fəaliyyətin hər bir istiqaməti üzrə görülmüş işlərin vəziyyəti, qarşıda duran vəzifələrin effektiv yerinə yetirilməsinə təsir edən amillər;
- orqanın və ayrı-ayrı əməkdaşların fəaliyyətində müəyyən edilmiş müsbət iş təcrübəsi;
- orqanın və ayrı-ayrı əməkdaşların fəaliyyətində müəyyən edilmiş müsbət iş təcrübəsi;
- fəaliyyətin müvafiq istiqamətinə cavabdeh olan rəhbər vəzifəli əməkdaşların rolu;
- orqan tərəfindən qanunvericiliklə və daxili normativ sənədlərlə müəyyən edilmiş vəzifələrin icrasına dair ümumi qiymətləndirmə;
- idarəçiliyin və əməliyyat-xidməti fəaliyyətin səviyyəsinin yüksəldilməsi üzrə təşkilati-praktiki tədbirlər.

İnspeksiyanın nəticələri üzrə yekun arayışın bir nüsxəsi nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün yoxlanılan orqana göndərilir.

İnspeksiyanın nəticələri üzrə xidməti intizam qaydalarını pozmuş əməkdaşların intizam məsuliyyətinə cəlb olunması üçün əmr layihəsi hazırlanaraq daxili işlər nazirinə məruzə olunur. Daxili işlər nazirinin göstərişinə əsasən inspeksiyanın nəticələri Kollegiya iclaslarının və naziryanı əməliyyat müşavirələrinin müzakirəsinə çıxarılır.

İnspeksiya zamanı aşkar edilmiş nöqsanların ardan qaldırılması üzrə fəaliyyətə aşağıdakı formalarda nəzarət olunur:

- nəzarət yoxlamaları;
- nöqsanların aradan qaldırılması üzrə göndərilən işlə barədə hesabatların tələb olunması. Orqan rəhbərlərinin müvafiq hesabatlarının Nazirliyin Kollegiya iclaslarında və naziryanı əməliyyat müşavirələrində dinlənilməsi;
- kriminogen durumun və əməliyyat-xidməti fəaliyyətin nəticələrinin təhlili;
- daxili işlər orqanının fəaliyyəti barədə ictimai rəyin öyrənilməsi.

Nəzarət yoxlaması.

Nəzarət yoxlamasının keçirilməsi barədə qərar Nazirliyin rəhbərliyi tərəfindən qəbul olunur. Belə yoxlamalar inspeksiyanın başa çatdığı müddətdən 6 ay tez və bir ildən gec keçirilə bilməz.

Nəzarət yoxlamasının vəzifələri:

- aşkar olunmuş çatışmazlıqların aradan qaldırılması üzrə görülmüş tədbirlərin effektivliyinin öyrənilməsi;

- ərazi polis orqanlarında fəaliyyətin effektivliyinin təmin olunmasında Nazirliyin aparatının və digər idarəçilik qurumlarının rəhbər vəzifəli şəxslərinin rolunun aydınlaşdırılması, onlara əməli köməkliyin göstərilməsi.

Nəzarət yoxlamasının keçirilməsi yaradılmış Komissiyanın tərkibi inspeksiya zamanı aşkarlanmış çatışmazlıqların xarakter və əhəmiyyətindən asılı olaraq müəyyənləşdirilir.

Nəzarət yoxlamasının nəticələri üzrə arayış tərtib olunur. Arayışda nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması üzrə görülmüş işlər, bu sahədə qeydə alınmış qəbahətlər, göstərilmiş əməli köməklilər və s. əks etdirilir. Həmçinin, inspeksiya zamanı aşkar olunmuş nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması ilə bağlı üzərinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirməyən əməkdaşların intizam məsuliyyətinə cəlb olunması barədə təkliflər verilir.

Məqsədli yoxlama.

Əməliyyat-xidməti fəaliyyətin bir və ya bir neçə istiqamətinin, kriminogen duruma təsir edən faktorların, ictimai qaydanın qorunması və cinayətkarlığa qarşı mübarizə üzrə vəzifələrin icrası, xidməti intizamın və şəxsi heyət arasında qanunçuluğa riayət olunması vəziyyətinin öyrənilməsi məqsədilə daxili işlər nazirinin göstərişi əsasında məqsədli yoxlamalar keçirilir.

Məqsədli yoxlamaların vəzifələri:

- Azərbaycan Respublikası qanunlarının, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarının, Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, Daxili İşlər Nazirliyinin normativ hüquqi aktlarının icrasına nəzarət olunması;

- inspeksiya zamanı aşkar olunmuş çatışmazlıqların aradan qaldırılmasında, habelə ağır və xüsusilə ağır, böyük ictimai rezonans doğurmuş cinayətlərin istintaqında və açılmasında daxili işlər orqanlarına praktiki köməklilərin göstərilməsi;

- əməliyyat şəraitinin, həmçinin idarəçilik və əməliyyat-xidməti fəaliyyətin təşkilində problemlə məsələlərin öyrənilməsi;

- əməliyyat-xidməti fəaliyyətin müxtəlif istiqamətləri üzrə vəziyyətin qiymətləndirilməsi.

Əməliyyat-xidməti fəaliyyətində aşkar olunmuş çatışmazlıqların aradan qaldırılmasına nəzarət və göstərilən əməli köməliyə görə məqsədli yoxlamaların keçirilməsində iştirak edən şəxslər və onların bilavasitə rəisləri fərdi məsuliyyət daşıyırlar.

Məqsədli yoxlamalar inspeksiyanın təşkili və keçirilməsi qaydalarına uyğun olaraq aparılır.

İnspeksiyaaların, nəzarət və məqsədli yoxlamaların nəticələrinə dair sənədlər məxfilik rejimi qaydalarına riayət edilməklə tərtib olunur.

Hazırlanmış sənədlərin (akt, protokol, məktub və s.) bir nüsxəsi yoxlama aparılan orqanda saxlanılır.

Yoxlamaların nəticələrinə dair materiallar sənədlərin müəyyən edilmiş nomenklaturasına uyğun olaraq ayrıca tikilir.

İnspeksiyanın nəticələrinə dair materiallar Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsində 10 il, nəzarət və məqsədli yoxlamaların nəticələrinə dair materiallar isə 5 il müddətində saxlanılır və həmin müddətlər ötdükdən sonra müəyyən olunmuş qaydada məhv edilir. Əməkdaşlar xidmətdən xaric olunması ilə bağlı sənədləri özündə əks etdirən materiallar Nazirliyin arxivinə təhvil verilir.

II. İdarədənənar nəzarət

Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyətinin qollarından biri olan icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə mənsubdur. Azərbaycan Respublikası Prezidenti icra səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinin təşkili məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetini yaradır. Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yuxarı icra orqanıdır, ona tabedir və onun qarşısında cavabdehdir. Nazirlər Kabinetinin tərkibinə Baş Nazir, onun müavinləri, nazirlər və digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri daxildir. Nazirlər Kabineti nazirliklərə və digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına, o cümlədən Daxili İşlər Nazirliyinə rəhbərlik edir, onların fəaliyyəti ilə bağlı aktları qəbul və ləğv edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 115-ci maddəsinə əsasən, daxili işlər naziri Nazirlər Kabinetinin tərkibinə daxil olduğu üçün digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları kimi Daxili İşlər Nazirliyi də Nazirlər Kabinetinə tabedir və onun qarşısında cavabdehlik daşıyır.

Göstərilənlərə və “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 12-ci maddəsinə əsasən qeyd edə bilərik ki, DİO-nun (polisin) fəaliyyətinə idarədənənar nəzarətin həyata keçirilməsində xüsusi yeri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və onun yuxarı icra orqanı olan Nazirlər Kabineti tutur.

Bu icra hakimiyyəti orqanları polisdə qanunçuluğun vəziyyətinə nəzarət funksiyalarını daxili işlər orqanlarında qanunçuluğu səciyyələndirən materialların öyrənilməsi, qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi üzrə tədbirlərin tətbiq edilməsi haqqında yazılı hesabatların, arayışların tələb edilməsi, KİV-in materialları üzrə vətəndaşların, idarə, müəssisə və təşkilatların hüquq və qanuni mənafələrinin pozulması haqqında ərizə və şikayətlər üzrə polisin işi barədə ictimai rəyin öyrənilməsi yolları ilə həyata keçirir.

Nəzarət funksiyaları, həmçinin polisin işində qanunçuluğun vəziyyəti barədə DİO rəhbərlərinin dinlənilməsi ilə də həyata keçirilir. Dinlənilmə icra hakimiyyəti orqanlarına çağırılmaqla, həm kollektiv (müşavirələrdə, kollegiyalarda və s.), həm də fərdi qaydada həyata keçirilə bilər.

Adı çəkilən icra hakimiyyəti orqanları DİO-nun (polisin) işinə, cinayət-prosessual, əməliyyat-axtariş fəaliyyətlərinə, eləcə də inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatına deyil, yalnız “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun müddəalarının icrasına idarədənənar nəzarəti həyata keçirirlər.

III. Məhkəmə nəzarəti

“Polis haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 12-ci maddəsinin II hissəsinə əsasən, polis orqanlarında qanunların icrasına nəzarəti qanunla müəyyən edilmiş səlahiyyətləri daxilində məhkəmələr və prokurorluq orqanları həyata keçirirlər.

İdarəçilik sahəsində qanunçuluğa riayət edilməsi üzərində məhkəmə nəzarəti–vətəndaşların qanunla qorunan hüquqlarının müdafiəsinin mühüm təminatlarından biridir. “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 3-cü maddəsinə əsasən, məhkəmələrin fəaliyyəti yalnız ədalət mühakiməsinin və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsinə yönəldilmişdir.

Məhkəmə nəzarəti, istintaq hərəkətlərinin məcburi aparıldığı, prosesual məcburiyyət tədbirinin tətbiq edildiyi və ya əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirildiyi yer üzrə səlahiyyəti daxilində müvafiq birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən həyata keçirilir (AR CPM, m.442).

Əsas Qanunumuzun müddəalarına görə hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir. Hər kəs dövlət orqanlarının, vəzifəli şəxslərin qərar və hərəkətlərindən (yaxud hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət edə bilər. Konstitusiyanın digər müddəasına əsasən, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə əlaqədar mübahisələri məhkəmələr həll edir.

Məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlar dövlətin adından çaxarılır və onların icrası məcburidir.

Ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş vacib konstitusion dəyişikliklərdən biri vətəndaşların Konstitusiya Məhkəməsinə bilavasitə müraciət etmək hüququnun təsbit edilməsi oldu. Artıq hər bir şəxs insan hüquqlarını və azadlıqlarını pozan qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının qərarlarından, bələdiyyə aktlarından Konstitusiya Məhkəməsinə şikayət vermək hüququ qazandı.

Beləliklə, məhkəmə nəzarəti polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluğu təmin edən üsullardan biridir.

IV. Prokuror nəzarəti

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 133-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edirlər. Bu nəzarət, məhkəmə nəzarətində qeyd etdiyimiz kimi, “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 12-ci maddəsində də öz əksini tapmışdır. “Prokurorluq haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 4-cü maddəsində prokurorluğun fəaliyyət istiqamətləri göstərilmişdir. Prokurorluq qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada cinayət işi başlayır və ibtidai istintaq aparır, cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərlik edir və qanunlara riayət edilməsini təmin edir, təhqiqat və əməliyyat-axtarış orqanlarının fəaliyyətində qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir.

Prokuror polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi zamanı aşağıdakı sahələrə nəzarət edir:

- polisin vəzifəli şəxslərinin qəbul etdikləri aktların qanunauyğunluğunu yoxlamaq;

- DİO rəhbərlərindən, polisin vəzifəli şəxslərindən öz səlahiyyətləri daxilində zəruri sənədləri, materialları və məlumatları tələb edə bilər;

- hüquqpozumalar haqqında ərizələr, şikayətlər və digər məlumatlarla əlaqədar qanunların icrası ilə bağlı polis orqanında yerində yoxlama apara bilər;

- polis orqanları və əməkdaşları tərəfindən inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın təmin edilməsi tədbirlərinin tətbiq edilməsi zamanı qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir;

- baş vermiş qanun pozuntusu ilə əlaqədar polisin ayrı-ayrı aparat, xidmət və əməkdaşlarının fəaliyyətinin yoxlanılmasını DİO rəhbərlərindən tələb etmək;

- qanun pozuntusu ilə əlaqədar olaraq polis əməkdaşlarından yazılı və ya şifahi izahatlar almaq;

- polis əməkdaşları tərəfindən fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və odlu silahın qanunçuluğa riayət edilməklə tətbiqinə nəzarət edirlər (DİO və Daxili qoşunlar tərəfindən cinayətkarların gizləndiyi yerdə kənar şəxslər, o cümlədən girovlar olduğu halda qaz qumbarası patronları ilə atəş açılması mütləq prokurorluq orqanları ilə razılaşdırılır).

Prokuror qanun pozuntularından çəkindirmək məqsədi ilə vətəndaşa və ya vəzifəli şəxsə rəsmi xəbərdarlıq edir, nəzərdə tutulmuş səlahiyyətləri həyata keçirərkən qanun pozuntularının, onları doğuran səbəb və şəraitin aradan qaldırılmasına dair müvafiq təşkilatlara, yaxud vəzifəli şəxslərə təqdimat verir. Prokuror cinayət əməlini aşkar etdikdə və digər hallarda müvafiq olaraq cinayət işi başlamaq haqqında, yaxud digər qərar çıxarır, təhqiqat və ya ibtidai istintaq orqanlarına yazılı göstərişlər verir, iddia ərizəsi (ərizə) ilə məhkəməyə müraciət edir.

Polisin fəaliyyətində qanunçuluğun pozulması halları aşkar edildikdə prokurorun hüquqi təsir vasitələri ilə aradan qaldırılır.

V. Polis əməkdaşlarının qanunsuz hərəkətlərindən şikayət vermə

Ölkəmizdə həyata keçirilən hüquqi islahatların məqsədi və əsas ideyası insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi və qanunun aliliyinə nail olmaqdır. Lakin dövlətin ali məqsədini həyata keçirən orqanlardan biri olan polisin və onun əməkdaşlarının bəziləri qanunçuluğa və hüquq qaydalarına riayət etmir, fiziki və hüquqi şəxslərin pozulmuş hüquqlarının, azadlıqlarının və qanuni mənafelərinin bərpa olunması üçün qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada zəruri tədbirlər görmür, həmçinin digər hüquqazidd əməllərə yol verirlər. Bütün bu və ya digər göstərilən qanunsuz hərəkətlərdən vətəndaşlar və ya təşkilatlar şikayət edir, həmin polis əməkdaşlarının bu hərəkətləri barədə müvafiq tədbirlər görülməsi üçün xidməti təhqiqatlar aparılır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin II hissəsində göstərilir: “Hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, vəzifəli şəxslərin qərar və hərəkətlərindən (yaxud hərəkətsizliyindən) məhkəməyə şikayət edə bilər”.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında öz hüquqi əsasını tapmış vətəndaşların polis əməkdaşının hərəkətlərindən şikayət verilməsinə baxılmasında “Vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu, “Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrdə vətəndaşların təklif, ərizə və şikayətləri üzrə kargüzarlığın aparılması qaydalarının təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, Daxili İşlər Nazirliyi haqqında Əsasnamə, “Daxili işlər orqanlarında vətəndaşların müraciətlərinə baxılması qaydası haqqında” Təlimat və digər aktlar rəhbər tutulur.

Vətəndaşların digər müraciətləri ilə yanaşı aşağıda göstərilən məzmunlu müraciətləri DİO rəhbəri tərəfindən (katibliklər, müavinlər və ya müvafiq xidmətlərin rəisləri vasitəsilə) şəxsən nəzarətə götürülür:

– cinayətkarlıqla mübarizə və ictimai qaydaların qorunması məsələlərinə dair;

– polis əməkdaşının (daxili işlər orqanlarının) işindəki çatışmazlıqlar haqqında;

– polis əməkdaşları tərəfindən qanunçuluğun pozulması halları ilə əlaqədar;

– polis əməkdaşlarının hüquqpozumlarla bağlı hərəkətləri barədə.

Nəzarətdə olan müraciətlərə baxılmasının nəticələri haqda yuxarı daxili işlər (polis) orqanına təqdim edilən məlumatda:

– müraciətdə göstərilən xüsusiyyətlərin (məlumatların) yoxlanılması zamanı konkret olaraq müəyyən edilmiş məqamlar;

– müraciət edən şəxsin qeyd etdiyi xüsusiyyətlərin hansı əsaslarla sübut və ya təkzib edilməsi;

– aşkar olunmuş pozuntu, çatışmazlıq və sui-istifadə halları ilə əlaqədar vətəndaşların qanuni hüquq və mənafelərinin bərpası üçün, həmçinin günahkar şəxslər barədə görülən tədbirlər;

– polis orqanının işindəki çatışmazlıqların aradan qaldırılması yönündə görülən tədbirlər, habelə müraciət edən şəxsə verilən rəsmi cavabın tarixi və qeydiyyat nömrəsi öz əksini tapmalıdır.

VI. Polis əməkdaşlarının məsuliyyəti

Polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsi üsullarından biri də polis əməkdaşlarının məsuliyyətinin müəyyən edilməsidir. Polis əməkdaşları qanunçuluğu və hüquq qaydalarını pozduğuna görə, laqeydlilik göstərdiyinə görə, həmçinin digər hüquqazidd əməllər törətdiyinə görə cinayət, inzibati və intizam məsuliyyətinə cəlb olunurlar.

Polis əməkdaşlarının cinayət əməllərinə görə Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyi ilə, inzibati xəta törətdiyinə görə inzibati xətalər qanunvericiliyi ilə, qanunçuluğu və xidməti intizam qaydalarını pozduğuna görə

isə “Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının İntizam Nizamnaməsi” (DİN, 16.06.2009, № 330) ilə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Əməkdaşların cinayət və inzibati məsuliyyətə cəlb olunması onlar barədə intizam tədbirlərinin tətbiqini istisna etmir.

Xidməti və icra intizamı qaydalarını pozduqlarına, eləcə də DİO əməkdaşının adına xələl gətirən hərəkətlərə yol verdiklərinə görə əməkdaşlara aşağıdakı intizam tənbehi tədbirləri tətbiq edilə bilər:

- 1) məzəmmət;
- 2) töhmət;
- 3) şiddətli töhmət;
- 4) xidməti vəzifəyə tam uyğun olmaması barədə xəbərdarlıq;
- 5) tutduğu vəzifədən aşağı vəzifəyə keçirmə;
- 6) xüsusi rütbənin bir pillə aşağı salınması;
- 7) xidmətdən xaric edilmə.

DİO əməkdaşı “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” AR Qanununun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl etmədikdə və ya həmin Qanunun 9-cu maddəsində göstərilən hüquqpozmaları törətdikdə (onlar inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratmaqda) intizam məsuliyyətinə cəlb olunur.

Polis əməkdaşları tərəfindən hər hansı şəxsin qanunsuz olaraq tutulması, saxlanması, barəsində əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi, onun hüquqlarını məhdudlaşdıran digər prosessual hərəkətlərin həyata keçirilməsi, inzibati həbs və ya cərimə növündə inzibati tənbeh tətbiq edilməsi nəticəsində həmin şəxsə vurulmuş ziyan ödənilməlidir və bu hüquqi əsasını “Təhqiqat, ibtidai istintaq, prokurorluq və məhkəmə orqanlarının qanunsuz hərəkətləri nəticəsində fiziki şəxslərə vurulmuş ziyanın ödənilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda tapmışdır.

Daxili işlər orqanlarında qanunçuluğa və hüquq qaydalarına riayət edilməsinin vəziyyəti hər il DİN və onun müvafiq orqaları tərəfindən təhlil edilir.

Beləliklə, suala nəticə olaraq qeyd edirik ki, qanunçuluğun təmin edilməsi üsullarının hər biri müvafiq qanunvericilik və digər aktlara əsaslanır, onların həyata keçirilməsi isə həm polisin digər orqanlar arasında mühüm yerini, həm də vətəndaşlara qarşı münasibətlərini formalaşdırır.

Sual 3. Daxili işlər orqanlarında qanunçuluğa və hüquq qaydalarına riayət edilməsi işinin tənzimlənməsində DİN- in Daxili Təhqiqatlar İdarəsinin rolu

Daxili işlər orqanları əməkdaşları qanunçuluğa və hüquq qaydalarına riayət etmədikləri, fiziki və hüquqi şəxslərin pozulmuş hüquqlarının, azadlıqlarının və qanuni mənafeələrinin bərpa olunması üçün qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada zəruri tədbirlər görmədikləri, həmçinin hüquqazidd əməllərə yol verdikləri halda bərelərində müvafiq tədbirlər görülməsi üçün xidməti təhqiqatlar aparılır.

Polisin fəaliyyətinə idarədaxili nəzarəti həyata keçirən DİN-də xidməti təhqiqatların aparılması Daxili Təhqiqatlar İdarəsinə aid edilmişdir. Daxili Təhqiqatlar İdarəsinin xidmətdə və xidmətdən kənar vaxtlarda polis əməkdaşlarının adına ləkə gətirən, davranış qaydalarına və əxlaq normalarına əməl etməyən, insan və vətəndaş hüquqlarının qorunması sahəsində qanun pozuntularına və nöqsanlara yol verən əməkdaşların müəyyən edilməsi sahəsində qətiyyətli tədbirlərin həyata keçirilməsində rolu böyükdür.

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Təhqiqatlar İdarəsi haqqında Əsasnamə DİN-in 17.08. 2015-ci il tarixli 25 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

Daxili Təhqiqatlar İdarəsi daxili işlər orqanlarında qanunçuluğa, xidməti vəzifənin icrası zamanı əməkdaşlar tərəfindən insan və vətəndaş hüquqlarına riayət edilməsinə nəzarəti həyata keçirən, korrupsiya hallarının aşkarlanması və qarşısının alınması və qarşısının alınması, xidmətlə bir araya sığmayan fəaliyyətlə məşğul olma halları, polis əməkdaşlarının və mülki işçilərin hüquqazidd hərəkətləri barədə müraciət və məlumatlar üzrə daxili təhqiqatın aparılmasını təmin edən Nazirliyin müstəqil struktur hissəsidir.

1.2. İdarənin strukturu və ştat cədvəli daxili işlər naziri tərəfindən təsdiq olunur.

1.3. İdarənin strukturu Ərizə və şikayətlərə baxılması şöbəsi, Təşkilati-analitik bölmə və Katiblik daxildir.

1.1. İdarəsini rəisi, rəis müavini, sırayı və rəis heyətindən olan digər əməkdaşları daxili işlər nazirinin müvafiq əmri ilə müəyyən edilmiş qaydada vəzifəyə təyin edilir və vəzifədən azad olunurlar.

1.5. İdarə öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, Qanunlarını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarını, Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarının, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələri, Nazirliyin normativ hüquqi aktlarını və bu Əsasnaməni rəhbər tutur.

1.6. İdarənin xidməti fəaliyyətinin təşkili əsasını Nazirliyin və idarənin iş planları, digər məqsədli planlar və proqramlar təşkili edir.

1.7. İdarə fəaliyyətini insan və azadlıqlarına hörmət, qanunçuluq, humanistlik, operativlik, əməkdaşlar tərəfindən vəzifə və funksiyaların yerinə yetirilməsinə şəxsi məsuliyyət daşması prinsipləri əsasında qurur.

1.8. İdarə, həvalə edilmiş vəzifələrin icrasını Nazirliyin struktur xidmətləri, orqan və hissələri, digər dövlət hakimiyyəti orqanlarının müvafiq qurumları ilə qarşılıqlı əlaqədə həyata keçirir.

1.9. İdarə tərəfindən daxili təhqiqatlar yalnız müvafiq müraciət və ya məlumat DİN-in Katibliyində mərkəzləşdirilmiş qeydiyyatı alındıqdan və müəyyən edilmiş qaydada məruzə olunduqdan sonra aparılır.

1.10. İdarə bilavasitə daxili işlər nazirinə tabedir və onun qarşısında hesabat verir.

1.11. İdarədə kargüzarlıq işi və məxfilik rejiminin təmin edilməsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi və DİN-in normativ hüquqi aktları ilə müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq aparılır.

1.12. İdarə üzərində Azərbaycan Respublikasının dövlət gerbinin təsviri və öz adı həkk olunmuş möhürə və müvafiq ştamlara malikdir.

1.13. İdarə tərəfindən Bakı şəhər BPI-nin Daxili təhqiqatlar şöbəsi və Naxçıvan MR DİN-in Daxili təhqiqatlar bölməsi tərəfindən görülmüş işlərə dair rüblük hesabatlar əsasında təhlil aparılaraq nəticələri məruzə olunur.

İdarənin funksiyaları

2.1. İdarə aşağıdakı funksiyaları həyata keçirir:

2.2. Azərbaycan Respublikasının daxili işlər orqanlarında qanunçuluğa riayət edilməsinə daxili nəzarətin həyata keçirilməsi;

2.1.2. daxili işlər orqanlarında korrupsiya hüquqpozması hallarının aşkar edilməsi və qarşısının alınması;

2.1.3. daxili işlər orqanlarının əməkdaşları (bundan sonra - əməkdaşlar) tərəfindən fiziki və hüquqi şəxslərin pozulmuş hüquqlarının, azadlıqlarının və qanuni mənafələrinin bərpa olunması üçün zəruri tədbirlərin görülməsi;

2.1.4. əməkdaşların xidmət zamanı və xidmətdən kənar vaxtlarda hüquqazidd hərəkətləri üzrə daxili təhqiqatın aparılması;

2.1.5. əməkdaşlar tərəfindən hazırlanan və ya törədilən cinayətlər, inzibati xətalər və digər hüquqazidd əməllər üzrə ilkin (istintaqaqədər) daxili təhqiqatın aparılması;

2.1.6. idarə tərəfindən aparılmış və aidiyyəti istintaq orqanlarına göndərilmiş təhqiqat materialları üzrə müvafiq dövlət qurumları ilə qarşılıqlı əlaqələrin təşkil edilməsi;

2.1.7. bu Əsasnamənin 1.9-cu bəndinə uyğun olaraq əməkdaşların hüquqazidd hərəkətləri barədə şikayətlər üzrə təkrar və ya əlavə təhqiqatın aparılması;

2.1.8. şəxsi heyət tərəfindən törədilmiş hüquqpozmaların ümumiləşdirilməsinə və müvafiq təhlil əsasında daxili işlər orqanlarında qanunçuluğun möhkəmləndirilməsinə dair təkliflərin hazırlanması, bu sahədə analitik işin təşkil edilməsi (1-5 nömrəli əlavə);

2.1.9. həvalə edilmiş vəzifə və funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün qanunçuluğun vəziyyətinə dair informasiya bazasının yaradılması;

2.1.10. qanunçuluğun gücləndirilməsi sahəsində yerlərə əməli və metodiki köməkliklərin göstərilməsi;

2.1.11. əməkdaşların qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hüquqlarının və mənafeələrinin qorunmasının təmin edilməsi;

2.1.12. idarənin fəaliyyəti ilə bağlı məhkəmələrdə qaldırılan iddialar üzrə Nazirliyin maraqlarının təmin edilməsi.

İdarənin vəzifələri

3.1. İdarənin vəzifələri aşağıdakılardır:

3.1.1. daxili işlər nazirinin göstərişinə əsasən, o cümlədən DİN-in Katibliyi vasitəsi ilə idarəyə daxil olmuş müraciət və məlumatlar üzrə daxili təhqiqatın aparılması;

3.1.2. daxili işlər orqanlarında qanunçuluğun pozulması, xidmətlə bir araya sığmayan fəaliyyətlə məşğul olma və ya hüquqazidd hərəkətlər yol verilməsi faktları üzrə daxili təhqiqatın aparılması;

3.1.3. əməkdaşların hüquqazidd hərəkətləri ilə bağlı həyata keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirlərinin və xüsusi yoxlamaların nəticələrinə dair toplanmış materiallar üzrə daxili təhqiqatın aparılması;

3.1.4. əməkdaşlar tərəfindən hazırlanan və ya törədilmiş cinayətlər, inzibati xətalər və digər hüquqazidd əməllər üzrə daxil olmuş müraciətlər və təqdimatlar əsasında ilkin (istintaqaqədər) daxili təhqiqatın aparılması;

3.1.5. kütləvi informasiya vasitələrində və internet-informasiya resurslarında getmiş məlumatlar üzrə daxili təhqiqatın aparılması;

3.1.6. barəsindəki cinayət işi bəraətverici əsaslar b olmadan xitam edilmiş, habelə məhkəmə tərəfindən azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəza təyin edilmiş əməkdaşlar barədə daxili təhqiqatın aparılması;

3.1.7. əməkdaşın vəfat etməsi, həlak olması, eləcə də əmək qabiliyyətini itirməsinə səbəb olan xəsarət alması faktları üzrə daxili təhqiqatın aparılması;

3.1.8. əməkdaşın xidmət vaxtı, eləcə də xidmətdən kənar vaxtlarda tabel silahından istifadə etməsi faktları üzrə daxili təhqiqatın aparılması;

3.1.9. müraciətlərə baxılması nəticəsində əldə olunmuş əməliyyat marağı kəsb edən məlumatların məruzə olunması;

3.1.10. daxili işlər orqanlarında qanunçuluğun təmin edilməsi üzrə vəziyyətin öyrənilməsinin nəticələrinə dair təkliflərin hazırlanıb məruzə olunması;

3.1.11. müəyyən olunmuş qaydada daxili işlər orqanlarında xidmətə bərpa məsələsinə baxılması.

İdarənin hüquqları

4.1. İdarə öz vəzifə və funksiyalarını həyata keçirmək üçün aşağıdakı hüquqlara malikdir:

4.1.1. daxili təhqiqatın gedişinə qərəzli maneçilik törədən əməkdaşın müvafiq araşdırmalar başa çatanaqədər tutduğu vəzifədən müvəqqəti olaraq kənarlaşdırılması və ya intizam məsuliyyətinə cəlb olunması barədə rəhbərlik qarşısında vəsatət qaldırmaq;

4.1.2. aidiyyəti vəzifəli şəxslərdən və əməkdaşlardan daxili təhqiqata hərtərəfli köməklik etməyi, lazımı sənəd və ya yoxlama materiallarını tələb etmək, maraq doğuran şəxs və fakt haqqında məlumat almaq;

4.1.3. istintaq sirrinin qorunması təmin etməklə cinayət işi, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraat və ilkin yoxlama materialları üzrə müvafiq arayış və aparılan daxili təhqiqatla əlaqədar sənədlərin surətlərini almaq;

4.1.4. müəyyən edilmiş qaydada əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə dair material və məlumatlarla tanış olmaq, arayış tələb etmək və məxfilik rejimini pozmaq şərtilə zəruri sənədlərin surətlərini əldə etmək;

4.1.5. narkotik vasitələrə və psixotrop maddələrə aludəçiliyi, eləcə də spirtli içki qəbul etməsi şübhə doğuran daxili işlər orqanları əməkdaşlarını tibbi müayinədən keçirmək;

4.1.6. daxili işlər orqanlarının əməkdaşlarından (mülki işçilərindən) xidməti vəsiqələrini (şəxsiyyətlərini təsdiq edən sənədi) təqdim etməyi tələb etmək;

4.1.7. Nazirlik sisteminə daxil olan struktur qurumlarda aparılmış və ya aparılan xidməti materiallarını öyrənmək, araşdırmanın davam etdirilməsi üçün tələb etmək, zəruri hallarda qəbul olunmuş qərara (rəyə, əmrə) yenidən baxılması barədə Nazirliyin rəhbərliyi qarşısında vəsatət qaldırmaq;

4.1.8. daxili işlər nazirinin razılığı ilə daxili təhqiqatın keçirilməsinə digər qurumların əməkdaşlarını cəlb etmək;

4.1.9. insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının qorunması, habelə əzab vermə, əsassız gətirmə, qanunla müəyyən edilmiş müddətindən artıq saxlama yerlərinə maneəsiz baxış keçirmək;

4.1.10. daxili təhqiqat materiallarında qanunçuluğun pozulması ilə bağlı əsaslar olmadıqda, lakin intizam pozuntusunu təsdiqləyən faktlar aşkarlandıqda bəzələrdə intizam tənbehi tədbirlərinin görülməsini əməkdaşın xidmət etdiyi struktur qurumun rəhbərliyinə həvalə edilməsi barədə vəsatət qaldırmaq;

4.1.11. daxili təhqiqatla əlaqədar əməkdaşlardan və vətəndaşlardan daxili işlər nazirinin adına izahat almaq, audio yazı və video çəkilişdən istifadə etmək.

İdarə rəisinin vəzifə və hüquqları

5.1. İdarəyə ümumi rəhbərliyi həyata keçirir, həvalə edilmiş vəzifə və funksiyaların yerinə yetirilməsinə, xidməti və icra intizamının vəziyyətinə, şəxsi heyətin peşə hazırlığının səviyyəsinə görə şəxsən məsuliyyət daşıyır.

5.2. Əməkdaşların funksional vəzifələrini təsdiq edir, idarə rəhbərliyi arasında vəzifə bölgüsü aparır, işin vəziyyətin və nəticəsinə görə əməkdaşların məsuliyyət dərəcəsini müəyyən edir.

5.3. idarənin əməkdaşları tərəfindən qanunçuluğa, xidməti intizam riayət olunmasına nəzarət edir.

5.4. İdarənin üzərinə düşən vəzifələrin icrası ilə əlaqədar Nazirliyin aparatına və sisteminə dair təkliflər verir.

5.5. İdarənin fəaliyyətinin və strukturun təkmilləşdirilməsinə dair təkliflər verir.

5.6. Əməkdaşların vəzifəyə təyin olunması və vəzifədən azad edilməsi, onlara xüsusi rütbələrin verilməsi barədə Nazirliyin rəhbərliyi qarşısında vəsatət qaldırır.

5.6. İntizam Nizamnaməsi ilə müəyyən olunmuş səlahiyyətləri çərçivəsində tabelikdəki əməkdaşlar barəsində həvəsləndirmə və intizam tənbehi tədbirləri tətbiq edir, ayrılmış fond həcmində əməkdaşlara maddi yardım göstərir.

5.8. Müəyyən olunmuş qaydada əməkdaşların məzuniyyətə çıxmalarına icazə verir və xidməti attestasiyasını keçirir.

5.9. əməkdaşların xidməti ezamiyyətə göndərilməsi ilə bağlı Nazirliyin rəhbərliyi qarşısında vəsatət qaldırır.

5.10. İdarədaxili məsələlərlə bağlı səlahiyyətləri daxilində əmr və göstərişlər verir.

DİN-in orqan və hissələrində şəxsi heyətin mənəvi psixoloji hazırlığında təlim-tərbiyə işinin təşkilində, intizamın möhkəmləndirilməsində DİN-in müstəqil struktur hissəsi olan **Şəxsi Heyətlə İş üzrə İdarəsinin** də rolu böyükdür. DİO-nun aşağı təbəqəli orqanlarında isə bu iş orqanının şəxsi heyətlə iş üzrə rəis köməkçisi tərəfindən aparılır.

Şəxsi Heyətlə İş üzrə İdarə və şəhər, rayon polis orqanlarının şəxsi heyət üzrə rəis köməkçiləri öz fəaliyyətlərini digər normativ hüquqi aktlarla yanaşı, “Şəxsi heyətlə iş üzrə İdarənin Əsasnaməsi” və “Şəhər, rayon nəqliyyatda polis orqanlarının rəhbərliyi arasında nümunəvi vəzifə bölgüsü”nə əsasən həyata keçirirlər.

İdarə göstərilən normativ aktlara əsasən şəxsi heyətlə iş sahəsində, adətən, aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

- təlim-tərbiyə üzrə fəaliyyəti təşkil və bu işə rəhbərliyi həyata keçirir;
- şəxsi heyət arasında gənc əməkdaşlara hamiçilik işinin təşkili, sağlam mənəvi-psixoloji mühitin yaradılması, intizamın möhkəmləndirilməsi, habelə vəzifə borcunu yerinə yetirərkən həlak olmuş, yaralanmış, eləcə də itkin düşmüş əməkdaşların qeydiyyatının aparılması, şəxsi heyətin sosial müdafiəsi məsələlərinin həlli üzrə tədbirlər görür;
- ayrı-ayrı xidmət sahələri, dövlət orqanları və ictimai təşkilatlarla əlaqə saxlayır, aşkar olunmuş siyasi səbatsızlıq, mənəvi naqislik, polisdə xidmətlə bir araya sığmayan fəaliyyətlə məşğul olma halları üzrə xidməti yoxlamalar keçirir və nəticələri üzrə rəy hazırlayır;
- DİO əməkdaşlarının təlim-tərbiyəsinin, işgüzarlığının, xidməti intizamının artırılması, xidməti, döyüş və fiziki hazırlıq dərslərinin təşkili üçün tədbirlər görür, həvəsləndirmə və intizam tənbehi tədbirləri üzrə əmr layihəsinin hazırlanmasında iştirak edir, orqanın ictimai qurumlarının (müvafiq yığıncaqlar, hami tərbiyəçilər, veteranlar şurası və s.) işini təşkil edir;
- intizam praktikasının uçotunu və təhlilini aparır, attestasiya komissiyasının işində bilavasitə iştirak edir, mədəni-kütləvi, idman-sağlamlıq tədbirlərinin hazırlanmasını və keçirilməsini təşkil edir;
- cinayətkarlıqla mübarizə və hüquq qaydalarının möhkəmləndirilməsi üzrə əldə olunan nailiyyətlərin KİV-də müntəzəm işıqlandırılmasını təmin edir;
- DİO əməkdaşlarının mənzil-məişət şəraitini, sosial problemlərini öyrənir, onlara müvafiq yardım göstərilməsi barədə təşəbbüs qaldırır, zəruri hallarda könüllü ianələr hesabına xüsusi yardım fondunu təşkil edir və s.

DİN-in Şəxsi Heyətlə İş üzrə İdarəsi polis orqanlarının təqdim etdiyi məlumatlar əsasında hər il daxili işlər orqanlarında intizamın vəziyyətinə dair icmal-arayış hazırlayır. Bu icmal-arayışlar DİN-in rəhbərliyinin göstərişi əsasında yerlərdə müzakirə edilir.

Müzakirə əsasında daxili işlər orqanları bu sahədə qeydə alınmış nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün müvafiq iş planlarına əlavə etməklə, zəruri tədbirlər həyata keçirir; maddi və mənəvi stimulların tətbiqində şəffaflıq, ədalət, obyektivlik prinsipləri rəhbər tutulmaqla, ilk növbədə, cinayətkarlıqla mübarizədə və ictimai qaydanın qorunmasında əldə olunan nailiyyətlərin prioritetliyi təmin edilir; şəxsi heyət arasında intizamın və qanunçuluğun mövcud vəziyyətinə dair məlumatlara nəzarət və diqqət artırılır və s.

Beləliklə, DİN-in Daxili Təhqiqatlar İdarəsinin və Şəxsi Heyətlə İş İdarəsinin daxili işlər orqanları əməkdaşlarının nizam-intizama riayət etmələrində, qanunçuluğun təmin edilməsində və onlarda sağlam mənəvi-psixoloji mühitün qorunub saxlanılmasında böyük rolu vardır.

N Ə T İ C Ə

Respublikamızda qanunların aliliyinin bərqərar edilməsi, demokratikləşdirmə, güclü dövlətçilik intizamı və dövlət orqanları arasında normal, işgüzar münasibətlərin yaradılması, hüquq-mühafizə siyasətinin ardıcıl həyata keçirilməsi və cinayətkarlıqla mübarizənin uğurla aparılmasında daxili işlər orqanlarının rolu böyükdür.

Daxili işlər orqanlarının (polis) qarşısında qoyulmuş vəzifə və funksiyaların həyata keçirilməsinə qanunçuluğa və hüquq qaydalarına riayət edilməsi ilə nail olmaq mümkündür.

Polisin inzibati fəaliyyətində qanunçuluq əsas prinsiplərdən biridir. Qanunçuluq dedikdə, daxili işlər orqanları (polis) əməkdaşları tərəfindən qanunlara və digər normativ-hüquqi aktlara ciddi və dürüst əməl, icra və tətbiq etmələri başa düşülür.

Mövzunun birinci sualında qanunların dürüst icrasını, bütün hüquq subyektləri tərəfindən hüquqlarının düzgün istifadə edilməsini və hüquqi vəzifələrinin yerinə yetirilməsini təmin edən ictimai tərəqqinin obyektiv və subyektiv şərtləri, həmçinin dövlət və cəmiyyət tərəfindən xüsusi hazırlanmış vasitələr dedikdə, qanunçuluğun zəmanətinin başa düşülməsini qeyd etdik.

Mövzunun ikinci sualında polis inzibati fəaliyyətində qanunçuluğun təmin edilməsinin müxtəlif üsullarla həyata keçirilməsini qeyd etdik ki, onlara aiddir:

- idarədənərkənar nəzarət;
- idarədaxili nəzarət;
- məhkəmə nəzarəti;
- prokuror nəzarəti;
- polis əməkdaşlarının qanunsuz hərəkətlərindən şikayət vermə;
- polis əməkdaşlarının məsuliyyəti.

Mövzunun üçüncü sualında daxili işlər orqanlarında qanunçuluğa və hüquq qaydalarına riayət edilməsi işinin tənzimlənməsində DİN-in Daxili Təhqiqatlar və Şəxsi Heyətlə iş üzrə idarələrinin böyük rolu olduğunu da qeyd etdik.